

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ.

VI. ÉVFOLYAM.

1891. december 25.

X. FÜZET.

TANÍTÓKÉPZÉS.

Folyamodvány a képviselőházhoz.

Mélyen Tisztelt Képviselő Ház!

A néptanítók nyugdíjazásáról s azok özvegyeinek és árváinak gyámolításáról szóló 1875: XXXII. t. cz. módosítása tárgyában szerkesztett törvény-javaslatnak 1. §-a mélyen érinti a tanítóképzés érdekeit, a mennyiben az állami tanítóképző-intézetek gyakorlóiskolai tanítóit, a kik eddig az 1885: XI. t. cz. 2. és 23. §-ai értelmében az állami intézetek tanáraival együtt az államtól nyerték nyugdíjaztatásukat, a tanítói nyugdíj- és gyámalapba helyezi át.

Ez az intézkedés, ha törvénynyé válik, a gyakorlóiskolai tanítókat az eddiginél kedvezőtlenebb viszonyok közé juttatja; mert e szerint 30 év helyett 40 szolgálati év után léphetnek teljes fizetéssel nyugdíjba. De káros volna magára a tanítóképzés ügyére is, ha a gyakorlóiskolai tanítói állás színvonala, a helyett, hogy emeltetnék, leszállítatik.

Ez által ugyanis természetesen csökkennék a gyakorlóiskolának és a gyakorlati kiképzésnek jelentősége a tanítóképzésben. Már pedig az elméleti kiképzés mellett hasonlóan fontos a tanítás gyakorlatába való alapos bevezetés, mert főként ez biztosítja, hogy a leendő tanítók pályájukon a helyes módszert fogják követni.

A tanítóképző tanároknak és a gyakorlóiskolai tanítóknak külön törvények szerint való nyugdíjaztatása lazítaná a tanárok és a gyakorlóiskolai tanítók működése, valamint az elméleti és gyakorlati kiképzés közötti szoros kapcsolatot.

Megszűnnék ezen állásnak egyik nevezetes anyagi előnye, a mely legkiválóbb népiskolai tanítóinkat ennek elnyerésére ösztönözné s így ezen a tanítóképzésre nézve rendkívül fontos

állás csekélyebb tehetségű és képzettségű tanerőkkel töltenék be. Mind tanítóképzésünk, mind *néptanítóink előléptetése* nyilván károsodnának a törvényjavaslat ezen pontjának törvényerőre emelése által.

A kifejtett okok folytán a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének nevében hódoló tisztelettel és mély alázattal a következő esedezésünket bátorkodunk a magas Képviselőház elé terjesztetni:

Méltóztassék a tanítói nyugdíj-törvényjavaslat 1-ső §-ából ezen kifejezést: „*a tanítóképezdek mellett fennálló gyakorlóiskoláknál*” — törölni s törvénybe írtatni, hogy az állami elemi és polgári iskolai tanítóképző-intézeteknél alkalmazott gyakorlóiskolai tanítók az 1885: XI. t. cz. 2. és 23. §-ai értelmében nyugdíjaztatnak.

Tanítóképző-intézeteink évenként körülbelől 1400 képesített tanítót bocsájtanak ki, a akiknek nagy része jövőendő működéséhez az alapot és irányt a képzőintézetekben kapja meg. Ezen intézetek czélszerű fejlesztésére hozott minden áldozat tehát bőven meghozza kamatait s minden oly intézkedés, a mely ezek működését gátolja, többszörösen károsítja a népoktatás ügyét. A magas képviselőház mindenkor áldozatkészséggel és kiváló érdeklődéssel karolta fel a tanítóképzés ügyét és szívesen mozdította elő az e téren működő tanárok és tanítók javát. A tapasztalt jóindulat által táplált bizodalommal járulunk a mélyen tisztelt Képviselőház elé, hogy alázatos esedezésünket meghallgatandja s annak teljesítése által tanítóképzésünknek gyakorlati irányban való fejlesztését lehetővé fogja tenni.

Alázatos felterjesztésünket a mélyen tisztelt Képviselőház magas kegyeibe ajánlva, maradtunk

Budapesten, 1891 deczember 4-én

a mélyen tisztelt Képviselőház alázatos szolgálai

a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete
nevében:

Péterfy Sándor

elnök.

Nagy László

főtítkár.

Egyet-mást a tanítóképzői magyar nyelvtanításról.

Élni fog nyelvében . . . . .

Még soká e nemzet!

Föl merész versenyre . . . . !

Arany.

A nagy költő szavai beteljesednek. Hazája határai (a költő hazája) tágulnak. Az a nyelvi, és a nyelvvel együtt járó szellemi átalakulási processus, mely itt a végeken folyamatban van, örömmel tölti el a hazafias szemlélőt. A városokban, hol 20 évvel ezelőtt ritka volt a magyar szó mint a fehér holló, ma magyar szellem, magyar társadalmi élet van; úton-útfélen hangzik vissza édes honi nyelvünk. Az úri házakból, a hol immár otthont lelt Arany és Petőfi bájos nyelve, a kunyhókba kezd hatolni. A költők dala e nép közt már most is ajkról ajkra száll, és lassanként érzésben és nyelvben is rokon lesz e nép a költővel. A költő hazája itt nem éri már végét! A magyarság erősödik. Itteni élete első évezredének végén Magyarország városait kezdi foglalni, és ez fogja biztosítani életének második évezredét! Föl merész versenyre, hogy úgy legyen!

A falvakba nyelvünk nehezebben talál utat. Az apostolok száma ott kisebb. A jegyző uram rendesen nem elég ideális felfogású e feladatra; a pap az égiekkel van inkább elfoglalva; a tanítóra vár ott is első sorban az apostoli munka. Neki kell terjeszteni ott is a költő hazáját!

És ha egyéb nem is, ez adná meg a tanítóképzői magyar nyelvtanításnak kiváló fontosságát a többi tárgyak között. A feladat, melynek megoldása e tekintetben a tanítóképző kötelessége, és pedig kiválóan a végvidéki tanítóképzőké, rendkívül nehéz. Nemcsak magában véve, de több nehezítő körülménynél fogva. Az iglói állami tanítóképzőben a folyó tanév elején az első osztályba 18 növendéket vettünk fel; köztük anyanyelvre 2 magyar, de ezek sem magyar vidékre valók; 7 tót, 9 német. Bizonyítványuk általános osztályzata szerint 7 jó, 7 elégséges és 4 elégtelen. Ez utóbiakat feltételeesen vettük fel, ha elégtelen jegyüket kijavítják. Természetesen, hogy kijavították. A gimnáziumi kollegák elnézők, ha a fiú azt mondja: nem jövök vissza a gimnáziumba.

A felsorolt esetben az anyanyelvi viszony nem volna baj; de az utóbbi körülmény, hogy mi a gimnáziumok silány anyagát kapjuk, már rendkívül nehezítő.

És ebben rejlik magyarázata annak is, hogy mi a gimnázium magyar nyelvi előkészítésével nem vagyunk megelégedve. Egy-két száz szó, a mit a képzőbe hoznak, de helyes mondatkötésre nem képesek. Én azonban nem okolom ezért a gimnáziumot. A gimnázium alsó osztályai többnyire nagyon népesek, mert boldog boldogtalan tódul oda. Már pedig 40—50 fiút, kik önnállóan tanulni még nem tudnak, nem képes egy tanár tanítani. Természetes dolog, hogy a gyengébbek aztán nem ütik meg a mértéket. E gyengék a gimnáziumból kiszorúlnak

és részben mi kapjuk őket. Nem helyes tehát mindig a gimnáziumot okolni!

E szegény elméjű és tehetségű fiúcskákat, kik magyarul nem tudnak, magyarul nem éreznek; kiket közönyösen hagy Petőfi elragadó lírája, Arany klasszikus epikája, mert nem értik eleintén: ezeket kell 4 éven át átgyúrunk annyira, hogy a magyar szépirodalom valamely jelesének, vagy a magyar történelem némely részének tanításakor szemük szikrázzék, arcuk sugározzék jeléül annak, hogy a tanár lelkesedése magával ragadta őket is, hogy az előadott tárgy a vérükbe megy át. Az ő szellemüket kell művelnünk annyira, hogy a szépirodalmunkban rejlő nemzeti szellemi kincs az ő szellemi birtokuk is legyen, hogy tudják, hogy érezzék, mi az a nemzeti szellem. Ez sisyphusi munka ugyan; de mi csak ekkor teljesítettük kötelességünket, és ők csak így lesznek a költő hazájának terjesztőivé.

Sikerült-e ez nekünk eddig? Nem. Például előre mondhatom, a jelen évben az első osztályba felvett növendékeink közül 4 év alatt vagy 6—7 meg fog tanulni kifogástalanul magyarul, 7-en középszerűen, és vagy 4—5-nek magyar nyelvi készsége nem lesz kielégítő, ha csak felig-meddig a fenn körvonalozott mértékkel akarunk mérni. Ennek okát, feltéve, hogy a tanárban hiba nincs, igaz, egyrészt a növendékek gyenge tehetségében kell keresnünk; de másrészt és leginkább a csekély tanítási óraszámban. Adjanak nekünk több időt, és mi érzésben és nyelvben magyarosabb tanítót fogunk nevelni, a ki képes lesz missionális feladatára! Régebben irtam én is arról a visszasságtól, hogy az egy nyelvű országok képzőiben 16 (sőt a Szász-királyság 6 osztályú képzőiben 22—23) órában tanítják a hazai nyelvet; nálunk a soknyelvű országban pedig 10-ben! Nálunk az egyik idegen nyelvre épen annyi óraszám van, mint a hazai nyelvre!

A mint Felméri ajánlja, minden osztályban 4—4 órára van szükségünk. Mert fennebb körvonalozott célunkat nem érhetjük el holt szabályok, száraz elmélet betanultatásával; hanem csak élő nyelv- és irodalmi kincs elsajátíttatása által. A prózai és költői remekművek nagy számával kell, hogy megösmérkedjenek növendékeink; az ezekből elsajátított gondolat- és eszmevilág fogja őket szellemileg átalakítani; fogja őket művelt, nevelt s lelkes magyarokká tenni; ezekből fogják szép honi nyelvünket megtanulni. Nem 3—4 költeményecskének és olvasmánykának az eltárgyalására van szükség, mint a hogy az ennek előtte megtörtént, mert az izlettetől is kevés; de 15—20 költeményt és 10—15 prózai olvasmányt kell iskolailag tárgyaltatni és betaníttatni mindjárt az I. évben; otthoni olvasásra pedig kétszer annyit kell feladni; a II. évben olvassanak már 1—2 hosszabb költői és prózai művet is; a III. és IV. évben nehezebb lírai, nagy epikai és válogatott drámai művek tárgyaltassanak, valamint a kiváló tudományos és szónoki művek egyes összefüggő részei is.

Ennyi anyag kellő tanítása pedig időt kíván. Hogy azonban elő ne fordúlhasson az, hogy egyik-másik tanár buzgóságában túlságos sokat akarjon markolni: készíttessék részletezett tanterv, mely a

fölöttes ellenőrző hatóságoknak is útbaigazításul, zsínórmértékül szolgáljon, mit és mennyit kívánhatnak a tanítóképzőtől. Gyakran megtörténik képesítő vizsgálaton, hogy az elnöklő urak olyasmit kérdeznek, a mi a képzői tanterv keretébe nem tartozik. És a kezdőtanárnak is jó vezérfonal ily részletezett tanterv. Ez, ha nem állapíttatnék is meg bizonyos időszakok szerint (p. o. I. osztályú szept. havi nyelvi tananyag: magyar szóhangzók, magánhangzók, ezek osztályozása; mássalhangzók, ezek osztályozása; költemények: Hazámhoz Szász Károlytól, prózai olvasmány: A leégett gólya Fáytól. A csodaszarvas regéje; 2 írásbeli dolgozat); mert ez túlságosan megkötné a tanárt. De részletesen felsoroltatnának az egyes tanítandó nyelvtani szabályok, költemények, olvasmányok. Sőt az otthoni olvastatás anyagát sem felesleges kijelölni.

Én az otthoni olvastatást következőképen vezetem. A tanév kezdetén az első hetekben kijelölöm minden osztályban a prózai és verses olvasmányokat, illetőleg műveket, melyek otthoni olvasásra vannak szánva. P. o. III. osztály: Széchényi emlékezete. A vén cigány. Vojtina ars poëtica. A csárda romjai. Bolond Istók (Arany, Petőfi). A gyermek és a szivárvány. Ágnes asszony. Éjféli párbaj. Bor vitéz. Obsidio Sigetiána. Dorottya. Zalán futása. Buda halála. Két szomszédvár. Toldi II. rész. Falu jegyzője. Tollagi Jónás. Sulyosdi Simon. Abafi. Rossz szomszéd. Bánk bán. Trónkereső. Iréne. Csalódások. Falu rossza. Liliomfi. Ember tragoediája. János vitéz. Zord idők. Kölcey emlékbeszédei stb. Ez nem teljes, de csekély fáradsággal össze lehet állítani mind a 4 osztálynak való teljesebb olvasmánytervezetet.

Az otthoni olvasmányokról jegyzeteket készítenek: rövidebb-hosszabb tartalomjegyzeteket, szebb helyeket kiírnak, az olvasottak költői méltatását próbálják. Minden hónap végén előmutatják a jegyzeteket és a mennyire időm engedi, megnézem azokat. Az ifjúsági könyvtár is az osztályok szerint 4 csoportra van osztva; az önképzőkori könyvtáros is jegyzéket vezet olvasmányaikról. Ily úton-módon készülnek az irodalomtörténet tanulására, melyet megfelelő alap nélkül tanítani nem lehet.

Az, hogy a képzőnek saját tankönyvei nincsenek, kétségtelenül nehezítő körülmény. De én Király Pál rendszeres nyelvtanát jó sikerrel használom. Nem szeretem a vezérkönyvszerű kézikönyveket. A vezérkönyv a tanító, és nem a növendékeknek való. A kézikönyv módszeres beosztással készült, kiváló gondnal megírt eredménytár legyen. A módszer maga a tanár. Sokkal fontosabbak az olvasókönyvek. A dr. Kiss Áron-Komáromy-Péterfy olvasója (I. oszt. számára) habár általában megfelel, céltudatos és sikerrel használható, mégis több tekintetben kiegészítésre és javításra vár. Költeményes része nem elégséges. A hunmagyar és mondakör irálya nem classicus, pedig Komáromy szépen tud elbeszélni. (Cox mythologiai regéi gyönyörűen vannak elmesélve.) Erkölcsi elbeszéléseket és állatmeséket szükséges volna felvenni. „A nyelv. Tájszólások“ című fejezet nem az első osztályba való. Több olvasmány az első osztályosoknak nehéz; p. o. A magyar nyelv eredete Müller Miksától, A nyelvek osztályozása Hun-

falvytól, Az emberfajok keletkezése, A nőnevelésről, Herbart mint nevelő, és több más. A hosszabb olvasmányokat, szerintem, ha híres íróktól valók is, kellő módszeres beosztással, tervezettel kell az olvasókönyvbe felvenni. Ily csekély átalakítások, változtatások miatt az irány eredeti szépsége nem veszít, a módszeres tárgyalás pedig megkönnyítetik.

Megfelelő iránytanok még kevésbé vannak. Én egy ideig nem vettem iránytani kézikönyvet, most a Góbi I.-ét használom. Az irány magyarosságára vonatkozó példákat sokkal gondosabban kell megválogatnunk, mint a hogyan ez a kézikönyvekben van. Főleg a germanismusokra kell figyelmeztetnünk az ifjúságot bőséges, leginkább az életből vett gyakorlati példákkal. Ez kivált itt nálunk fontos mozzanata az irány tanításának. Az u. n. közéletbeli fogalmazványokat hiába törekszünk egy év alatt elvégezni; ezeket mind a négy évfolyamra kell szétosztani, az elsőbe a könnyebbeket, a felső osztályokba a nehezeket. Én évek óta így csinálom.

A III-ban Riedl Frigyes poétikáját használom. Ez jó módszeres könyv, jobb nem is kell. A hiányzó olvasmányokat az ifjúsági könyvtárból vett könyvekkel könnyen pótolhatjuk. Szabadságharczunk lirájától, Petőfi páratlan szabadságot harsogó költeményeitől mintha félnének kézikönyv íróink, alig van a kézikönyvekben kettő belőlük. Ezekből is tanuljon meg növendékünk 10—20-at könyv nélkül. Weissenfelsben, a porosz kir. képzőben, egy német órán voltam, melyben Arndt, Körner, Rückert legmerészebb hangú szabadságdalait szavalták, részben egyenként, részben karban a növendékek a legnagyobb lelkesedéssel. És mi távol tartanók az ifjúságtól legszebb lyrai költeményeinket?

Már a III-ik évfolyam második félévében meg lehetne kezdeni az irodalomtörténet tanítását, hogy a IV. évben hetenként legalább 1 órában a népiskolai magyarnyelv tanítás módszerével, népisk. magyar kézikönyvek ismertetésével foglalkozhassunk. Ez utóbbi különösen itt a végeken fontos, mert a leendő tanítók egyik legnemesebb, de egyúttal legnehezebb feladata lesz a magyar nyelv tanítása nem magyar ajkú iskolában.

Megfelelő irodalomtörténeti kézikönyvünk nincsen, a Beöthy-é sok, a Névy-é nem felel meg több oknál fogva, és a Boross-é sem. Nekünk szükségünk volna egy külön a képzőknek készült irodalomtörténetre, melyben az eddig még parlagon heverő magyar nevelési irodalmi történeti anyagra is több gond volna fordítva. A leendő tanítóra p. o. mily érdekes a XVII-ik századbeli nevelés megismerése céljából Mikes LXII. levele, mely Erdély nemes ifjainak neveléséről szól, és Mikesnek, mondhatni, genális nevelési gondolatait tartalmazza. A reál- és ipariskolákról, a magyarnyelv tanításának szükségességéről, a tanítás minden oldalúságáról Mikes oly felvilágosultan ír, mintha a XIX. században élne; a leánynevelés fontosságára is nyomatékosan mutat rá. És több szépirodalmi vagy történetirónk van még, kik a korukbeli nevelést érdekesen festik. Tengelyi Jónás nevelésében, életében (Falu jegyzője) nagy Eötvösünk nevelési eszméit találjuk. Sok ilyen kincsünk van még, mely többnyire használatlanul, elrejtve

hever. A tanítóképzői irodalomtörténet kézikönyvének feladata volna rámutatni mindeerre.

Végül égető szükségünk van tartalmas ifjúsági könyvtárra, melyben az iskolailag tárgyalandó remekművek több példányban (legalább 10) lennének meg. Én most is megvételtem növendékeimmel az olcsó remekműveket: Toldit, Bánkbánt, stb. (10 kron, 30—40 kron). Nekünk itt Iglón elég szép könyvtárunk van, és ez nagy részben a növendékek filléreiből gyarapodott. Tanári könyvtárunkban alig volt eddig szépirodalmi mű.

Szép, bár nagy, feladat tehát, melylyel a magyar nyelv tanárainak meg kell küzdeni. És mi vissza nem riadunk tőle, mert mint a költő, szeretjük e népet és hazát kimondhatatlanul! Csak egyet kérünk, ne terheljenek meg minket sokféle tárgygyal és nagy óraszámmal, mert ennek következtében munkánk kapkodássá, konártkodássá fajúl.

Ezúttal ennyivel járulok én is ahhoz, a mit Felméri Albert karársam talpraesetten, találóan megkezdett. Fogadja szíves üdvözetemet a kezdeményezésért! . . . . . Kartársak! Föl, merész versenyre!

Igló, 1891. deczember hó.

Krausz Sándor.

Tantervjavaslat a német nyelv tanítására.

Cél: A nyelvben legalább annyi jártasság szerzendő, hogy a növendékek a társalgást illetőleg a mindennapi életben fenn ne akadjanak, s a német pedagógiai műveket megérthessék.

I. osztály. Hetenként 3 órán.

Beszéd gyakorlatok: az iskolai család, községi élet köréből; környék ismertetés. A növendékek háziszorgalom útján megtanulják az azon fogalomkörbe tartozó szavakat, mely körben a következő órán, a beszéd gyakorlatok mozogni fognak. E fokon lehetőleg oly nevek és cselekvényekre vonatkozó szavak veendők elő, a melyeknek megfelelő tárgyak vagy tulajdonságok vagy cselekvények be is mutathatók. Minden szabály szándékosan mellőzendő. A tanév végén könnyebb iskolai versek.

II. osztály. Hetenként 3 órán.

Beszéd gyakorlatok: az előző évben fel vett fogalomkörök bővítése, és pedig oly módon, hogy a társalgásba már elvontabb természetű megjelölések és kifejezések is bele vonandók. Leírások és elbeszélések az egyes tudománykörökből. Iskolai versek.

III. osztály. Hetenként 2 órán.

Rendszeres nyelvtan mondattani alapon, német nyelven. A nyelvtan tananyaga a népiskola anyanyelvi tananyagán túl nem terjedhet. Népiskolai olvasmányok: az osztatlan német iskolák számára készült tan- és olvasókönyv alapján, vagy esetleg az osztott iskolák felső osztályai számára készült irodalmi olvasókönyv alapján. Az olvasmá-

nyok német nyelven először tartalmi, másodszor alaki szempontból tárgyalandók. Prózai darabok elemzése.

IV. osztály. Hetenként 2 órán.

Pedagógiai olvasmányok. Tankönyvül vagy e célra külön a könnyebb nyelvezetű pedagógiai írók önálló kisebb dolgozataiból szerkesztett olvasó könyv, vagy egyes tantárgyak módszerét tárgyaló módszertani kézi könyv használandó. Az olvasmányok tárgyalása német nyelven vezetendő; az anyanyelvhez csak kisegítőképpen lehet folyamodni. Egyes darabok önálló lefordítása házi dolgozatul feladható. Prózai darabok elemzése folytatattatik.

Megokolás.

A cél kitűzésébe német nyelven való társalogni tudást nemcsak a gyakorlati életre való hasznossági szempontból, hanem azért is láttam jónak felvenni, mert hosszas tapasztalatom alapján azon meggyőződésre jutottam, hogy a nélkül a pedagógiai olvasmányok szellemébe való behatolás el nem érhető. Vagy töröljük ki hazai képzőintézetünk tantervéből a német nyelvet; vagy ha meghagyjuk, tanítsuk azt úgy, hogy azon tanításnak látatja is legyen. Nincs semmi, mi annyira alkalmas volna, úgy a tanítónak, mint a növendéknek teljes elkedvetlenítésére, mint a sikertelenség folytonos tapasztalata. A német nyelvnek a képzőintézetből való kiküszöbölésére már csak azért sem tudnám szavazatomat adni, mert e nemű intézeteinknek nem csak erkölcsi reputációját, de szellemi színvonalát is nagyon lesülyesztené az, ha annak növendékei egy európai kultur nép nyelvének tudása nélkül lépnének ki az életbe. Ha képzőintézeteinkben nem a pedagógia képezné az összes oktatás sarkpontját, — meglehet, hogy talán más idegen nyelvre adnám szavazatomat: de tekintettel arra, hogy a német népnek még legnagyobb ellenségei is elismerik, hogy akár a gyakorlati, akár az elméleti pedagógiának bölcsője Németország, illetőleg a német nyelv; nagy hibának tartanám a német nyelvnek a képzőintézetekből való kiküszöbölését.

Sokat hallottam hangoztatni, miszerint annak oka, hogy oktatási intézeteinkben az idegen nyelvekben való haladás nem felel meg a rájuk fordított fáradságnak, a magyar embernek más nyelvek iránt való fogékonytalanságában rejlik. En e véleményt egyáltalában nem osztom; nem osztom pedig azon tapasztalatoknál fogva, melyeket húsz év alatt nem magyar nyelvet beszélő honfitársaim között is gyűjtöttem. Hozhatnék fel számtalan példát, de meg fognak nekem bocsátani, ha csak egy kiválólag eklatáns esetnek felemlítésére szorítkozom. A Szepességben volt szerencsém egy jogvégzett fiatal embert megismerni, a ki midőn az érettségi vizsgát letette, még olvasni sem tudott németül, s hogy az érettségén mégis átesuszott, úgy történt, hogy a német szöveget magyar betűkkel a sorok közé írta, a fordítást pedig rá olvasta. Ez a fiatal ember a Szepességben a német nyelvet két év alatt annyira elsajátította, hogy azt nemcsak kifogástalanul beszélte, de azon oly correctül írt, hogy az még német embernek

is becsületére vált volna. A német nyelvben a legnagyobb nehézséget tagadhatatlanul a nemi jelzések okozzák. Hogy a nevezett fiatal ember e tekintetben is mily tökélyre vitte, annak tanúságául csak azt vagyok bátor felhozni, hogy nem egyszer történt, hogy a szók nemére nézve született németekkel fogadott, s a fogadást mindig ő nyerte meg.

Az idegen nyelvekben való haladás sikertelenségének okát tehát én nem a rátermettség hiányában, mint inkább a századokon át megesontosodott grammatizáló tanítási módszerhez való csökönös ragaszkodásban találom. Hogy ezen lélekölő módszer mennyire valószínűig hatott, annak igazolásául mit sem hozhatnék fel inkább, mint azt, hogy annak nyügeiből a különben egészséges methodikai elvek alapján nyugvó 1882-ik tantervünk sem volt képes szabadulni; a mennyiben mindjárt az első osztályban a grammatikával és fordítással kezdi. Ha azt akarjuk, hogy valamely nyelv iránt való hajlomot már csirájában előljünk, csak grammatizáltassunk és fordítottassunk: biztosak lehetünk, hogy czélt érünk. Felhozható ugyan a tanterv mentségéül, hogy azon növendékeknek, a kik a tanítóképzőbe lépnek, már kell némi alappal birniok. Ha azonban a dolog lényegébe hatolunk és meggondoljuk, hogy a nyelvtanítás alapja maga a nyelv, és hogy a nyelvtan nem egyéb, mint a nyelv logikai terménye; továbbá, hogy az, a mit növendékeink az intézetbe hoznak, nem annyira nyelvi, mint némi grammatikai ismeret: azonnal látni fogjuk, hogy azon mentség mennyire illusorius. De eltekintve ettől, a tantervnek ezen intézkedése homlok egyenest ellenkezik ugyanannak megtámadhatatlan azon alapelvével, hogy a tanítóképző intézeti oktatásnak a népiskolai oktatás előképének kell lenni. Arra, hogy mi a német nyelv tanítása terén sikert érvünk el, nincs más mód, mint a régi grammatizáló módszerrel való teljes szakítás. Ezt pedig csak úgy tesszük, ha előbb magát a nyelvet tanítjuk, s a már tudott nyelvből vonjuk le annak szabályait.

Hogy az első és második osztályba csak beszéd-gyakorlatokat vettem fel, — erre kettős ok indított. Az első az, hogy az anyanyelv megtanulásának is természetes menete az, hogy először elsajátítjuk annak helyes beszélését, s csak azután haladunk annak írásbeli használatára. Az előzőkben elmondottakból önként következik, hogy egy idegen nyelv elsajátításában szintén nem követhetünk más utat. A másik indok az, hogy a képző-intézeti nyelv-oktatás még itt is előképe legyen a népiskolai anyanyelv oktatásnak, illetőleg a beszéd- és értelem gyakorlatoknak. A módszertan tanára ugyanis a beszéd és értelem gyakorlatok szabályait nyújtja, és nincs arra ideje, hogy azt egészében részletesen feldolgozza. E hiányt a német nyelv tanára a jelzett módon a legczélszerűbben pótolhatja. Ezen ok vezetett arra is, hogy tananyagul a beszéd- és értelem gyakorlatok anyagát vettem fel, a melyet a népiskolának megfelelőleg két concentricus körre osztottam.

A mi a tanítási eljárást illeti, legtermészetesebbnek találnám ugyan azt, ha a házi szorgalomra egyáltalán nem kellene támaszkodnunk. Ezt azonban a rendelkezésünkre álló idő mellett kivihetetlen-

nek találok. Az óra számot illetőleg pedig a tanterv keretén túllépni nem látom tanácsosnak; mert ha ezt egy tárgyra nézve megteszszük: hasonló követeléssel állnak elő mások más tárgyra nézve. Különben is egyéni felfogásom az, hogy az alapos tanításnak garantiája nem annyira egy bizonyos óraszám, mint inkább egy előrelátó, a részletek tárgyalása közben is célutadatos és önmérséklő tervszerűségben rejlik. Ezen tervszerűség abban nyilvánul, hogy a tanító még legkedvesebb témájánál sem engedi magát elragadtatni, és még azt sem tárgyalja bővebben, mint az az egyöntetűség szempontjából szükséges. Viszszatervén tárgyunkra, a német nyelvi oktatást az első és második osztályban a magán szorgalom által csak annyiban vélem támogatandónak, a mennyiben megvárjuk, hogy a minden következő óra beszélgetése tárgyát képező, s előre kiadott szavakat (10, de 20-nál soha sem több) a növendékek otthon pontosan betanulják. A szóki-kérdezés hosszadalmas munkájával azonban az osztályban külön nem bajlódunk. Az osztályban egyebet nem teszünk, mint beszélgetünk. A beszélgetésből ugyanis idejekorán kitűnik, ki végezte el házi munkáját, ki nem. A versek felvétele szükségét ezen osztályokban nem látom szükségesnek megokolni.

Az előadott módon nemcsak lehetőknek vélem, de teljes mértékben meg vagyok győződve, hogy a német nyelv beszélése az első és második osztályban legalább annyira elsajátíttatik, hogy a növendékek a köz-napi beszédben már fenn sem akadnak.

Midőn ily módon a beszéd gyakorlatok által a talaj kellőképpen elő lett készítve, midőn a nyelv érzék, ha nem lett is teljesen kifejtve, de legalább fel lett költve: akkor látom helyén valónak a nyelv szabályainak a gyakorlatból való elvonását és rendszerbe foglalását. A nyelvtani szabályoknak mondattani alapon való tárgyalását fentebb jelzett azon törekvésem indokolja, hogy a képző intézeti oktatást a népiskolával minél szorosabb viszonyba kívánom hozni. Ugyanezen szándékból kívánok a harmadik osztály számára a tanítás alapjául egy népiskolai kézikönyvet elfogadni. Tekintettel arra, hogy hazánk népiskoláinak 78 %-a osztatlan, a magam részéről legmegfelelőbbnek találnék egy ezen iskolák számára szerkesztett „Kinderfreund“-féle tan- és olvasó könyvet, a melyben az egész népiskolai tananyag olvasmányoszerű alakban van feldolgozva. Minthogy azonban a tanító egyéni felfogását, a tankönyv választását illetőleg teljesen lenyűgözni még sem óhajtanám, választást megengednék ezen könyv és az osztott népiskolák felső osztályai számára való irodalmi olvasó-könyv között.

A negyedik osztály számára felvett tananyag és taneszköz külön megokolását nem látom szükségesnek.

A mi a tanítás menetét a két felső osztályban illeti, az mintegy az előző két osztály eljárásának folytatását képezné azon eltéréssel, hogy most már a szilárd támpontot az olvasmányok képeznék. Minden előző órán kijelöltetnék a következő órán tárgyalandó olvasmány. A növendékek a nem tudott szavakat idejekorán összeírnák, és vagy maguk keresnek fel a szótárban, vagy magán úton a tanár mondaná meg. Különben meg vagyok győződve, hogy az első két osztály szá-

mára előírt eljárás követése után, e fokon vajmi kevés szükség lenne a szótárra.

A negyedik osztályban az iskolai oktatás már oly módon is volna gyámolítható, hogy növendékeinknek könnyebb szerkezetű ifjúsági olvasmányt adnánk, melyről azok időnként rövid jelentést tennének és pedig a nyelvet biztosabban használók német nyelven, a többiektől magyar nyelven is megelégednénk.

A német nyelvnek az előadottak szerint való kezelése mellett nemcsak azt érnék el, hogy növendékeink a német nyelvet el is sajátítanák és így meg is kedvelnék; hanem azt is, hogy született magyar ifjakat, legalább a javát közülök, német nyelvet beszélő vidékre is ajánlhatnánk, mi a nemzeti szellem ébresztésére alig megbecsülhető nyereség volna.

Ime ezekben kívántam röviden elmondani véleményemet, képzőintézeteinkben eddig majdnem a legmostohább elbánásban részesült tárgy tanítására nézve. Tudom, hogy véleményemmel kartársaim között nem elszigetelten állok, bár annak konkrét alakban való kifejezésével nem volt alkalmam találkozni. Meglehet, hogy a kivitelben a részletekre nézve tévedtem, de az annak alapjául szolgáló elvből egy jöttát sem vagyok hajlandó engedni. Szóljanak hozzá szaktársaim! Győzzön, a mi jobb.

Somogyi Géza.

Néhány szó a szépírás oktatásáról.

Elvitázhatatlan az, hogy az írás, még pedig az olvasható tetszetős szépírás alapos tudása egyik legfőbb kelléke és tantárgya az elemi tanítónak; s mégis ha tekintjük az elemi tanító és tanítónő-képzők tantervét, az óra számra nézve egyetlen tárgygyal sem bántak el oly mostohán mint ezzel.

Az első és második osztályban heti egy-egy óra van felvéve, a melyből egy osztálynak átlag negyven óra esik egy évre, néha az ünnepnapok miatt még annyi se; s a négy évet végzett tanítók e fontos tárgygyal egész kiképeztetésük alatt csak nyolczvan órát foglalkoztak, s csak is az első két évben. Vajjon elégséges-e nyolczvan óra arra, hogy a tanító- vagy a tanítónő-jelölt, kiknek legnagyobb része midőn a képzőbe bejön, még a helyes tolltartást sem tudja, s ha azt nekik a képzőben meg is mutatják, le tud-e szokni a 15—16 stb. éves korig megszokott roszról.

Hogy mily gondot fordítanak az elemi és polgári iskolákban a szépírás oktatásánál a helyes tolltartásra, konstatalhatom, hogy majdnem húsz évi nőképzői működésem alatt, a midőn évente 22—47 között váltakozott az első osztályban a tanulók létszáma, ezek közül soha sem akadt négynél több, a kik a szépírásnál a tollat szabályszerűen tartották volna; s többször előfordult azon eset is, hogy az egész osztályban egy se volt, a mint az jelen esetben is van.

Továbbá képes-e a mondott idő alatt íróttal a betűk alapos, helyes írását és az azok alakításában való fokozatos szerkesztéseket el-sajátítani?

Végül pedig a tanítónak nélkülözhetetlenül szükséges az iskola fekete táblájára a betűknek krétával való előírásában kellő gyakorlottságot elsajátítani, mert tudjuk, hogy a rugékony író tollal a betűket alkotó vékony átmeneti és vastag vonalokat az ujjak hajlékonyságával könnyebb létre hozni, mint a merev kemény krétával és az egész jobb kar segítségével a kemény fekete iskolatáblán; pedig csoportos tanítást csak is a táblára való előírással lehet eredménynyel vezetni. Az eddigi csekély óraszám mellett teljes lehetetlenség még csak rá is gondolni, hogy a tanító; és tanítónőjelöltek a táblai előírásban magukat gyakorolhassák.

Minthogy a szépírás elsajátítása legnagyobb részben a kéz gyakorlottságán és ügyességén alapszik, azon tantárgyak közé tartozik, melyeknél a gyakorlásra kell a fősúlyt fektetni. Ennél fogva számos év alatt szerzett tapasztalataimból kiindulva igen célhoz vezetőnek találnám, ha az elemi tanító- és tanítónő-képzőben az első és második osztály számára hetenkint külön-külön két-két, a harmadik és negyedik osztályban egy-egy, s összesen a négy osztályban heti hat órával szerepeljen a szépírás oktatása, melyből a három felső osztályban egy-egy óra volna a táblára krétával való előírás gyakorlására fordítandó; annál is inkább, mivel ezen tárgy nagy szellemi megerőltetéssel és megterheléssel nem jár.

Szabadka, 1891. október 27-én.

Solymossy Lajos
rajz- és szépírás-tanár.

A tanítónőképzők kézimunka-tanítása.

Az erős színezés ritkán válik a beszéd, festmény és azon ügy előnyére, melyet tollunkkal szolgálni akarunk. Persze ámulatot, bámulatot kelt az, mint a felszálló rakéta a nagy tömegben, de a szakértők és intéző köröknek csak mosolyát idézi elő. „A nemismerőket rászedi, az ismerőket mosolyra készíti.” Tanügyi felszólalásainkban véleményem szerint nagyon kellene óvakodnunk a nagyhangúságtól s még inkább attól, hogy oly dolgokat állítsunk, melyeknek létezéséről apróra meg nem győződünk, sőt még attól is, hogy itt ott talán észlelt hiányokat, hibákat általánosítsunk. A legkisebb kár, ami ilyen felszólalásokból az ügyben eshetik, az, hogy azok nem fognak majd a kívánt figyelemre találni s nem egy arany szem megy majd veszendőbe. Czélszerűnek tartom továbbá, hogy a szaktárgyakra vonatkozó dolgokban az illető szaktanítók nyilatkozzanak. Van mindnyájunknak elég írni valója a saját szakmánkban tapasztaltakról s azután csak alaposabban írhat valamely dologról az, ki annak közepében van s naponként bajlódván vele, annak minden csinyját-binját ismeri, mint az, ki e működést csak bizonyos távolságból nézi és ítéli meg.

Nem vonom én kétségbe senkinek sem abbeli jogát, hogy a miről tetszik, írhasson, sem jóakarátát és lelkesedését az ügy iránt; de éppen az ügy érdekében tanácsosnak tartanám, ha magunk mérsékelnők magunkat jogunk gyakorlásában s lelkesültségünk kitörésében, szorítkozván csak az általunk nagyon jól ismert térre.

Azt hiszem, innen erednek Szántó Edéné felszólalásának tévedései a tanítónőképzők kézimunkatanítására vonatkozólag. Mivel ezen felszólalás tulajdonképpen éles kritika, úgy a kézimunka tanítónők munkálkodására mint az erre felügyelő igazgatókra, kénytelen vagyok addig is, míg — nem határozati javaslatot, mert erre sem elég határozottságot, sem elég reformatori tehetséget nem érzek magamban — hanem szerény, több évi tapasztalatokon alapuló véleményt koczkaztatnék a kézimunka tanítás módosítása tárgyában, azon felszólalásnak több állítását a következőkben kellő mértékre leszállítani.

Mikor cikkíró a kézimunka garmadát nézte, nem jutott eszébe azon tömeg, az a nagy szám, kiknek kezei ezen munkákat előállították? Hiszen, mint tudom, nagyon is ismernie kellene mint gyakorlóiskolai tanítónőnek a növendékek nagy létszámát, noha ez változik az egyes képzőkben. Ha csak 70—80-at veszünk is s azok mindegyikére 3—4 darabot számítunk, már kijön a 240—320 munkadarab, de ebben a 3—4 darabban benne vannak a horgolt és kötött mintaszalagok, foltozási, csomózási, és egyéb minták, melyek nem nagyobbak, mint láttam, 10—12 négyszög ctm.-nél. Ha ezek között hímzőkereten készült tárgy is előfordul, nyugodt lehet mindenki, hogy abban egynek sem fog sem a háta elgörbülni, sem szemévilágát nem veszítette el a munkától egy sem, van erre elég gond és felügyelet.

Azt hiszem, hamar készen lenne cikkíró ama általa említett „statisztikai adatok“ összeállításával. Igaz, hogy tantervünkben a kézimunkára vonatkozó rész nagyon általános, tág tere nyílik ott az egyes szakerők egyéni felfogásának; de meg vagyok győződve és úgy látszik, az intézők is megbíztak annak összeállításakor az egyes szakerőkben, hogy bírnak mindnyájan annyi körületekintéssel, pedagógiai tapintattal, meg a több évi tapasztalás is mellettük szól, hogy képesek az általános keretbe a részleteset helyesen beleilleszteni.

Két tanerő kezében nem szereti cikkíró a kézimunkát, magam sem. De, ha előfordul is elvétele azon eset, bizonyosan azon képző belviszonyai készítetik az igazgatót ezen beosztásra. Hogy verseny fejlődik ki ezuttal kettőjük között, feltehető, hogy az bizonyosan nemes verseny, mely csakis az ügy- és a növendékek javát tűzte ki célul.

Igen, készítenek a képzőkben nagyobb tárgyakat is, mert hiszen csupa mintaszalagból, melyet részben már a polgári iskolákban is készítettek, nem tanul a növendék, a leendő tanítónő, izlést, önállóságot az összeállításnál, melyre annak idején mind saját iskolájában, mind az életben előforduló sokféle alkalommal nagy szüksége lesz.

Bátran merem mondani, hogy tud a képzőből kikerült növendék ép úgy finom guipure csipkét és suplikálást, mint egyszerű foltozást, kötött és horgolt holmikat készíteni és kötenyt ránczba szedni, hiszen egész ruhát a IV., sőt néhol a III. és IV. osztályban önállóan készít már minden egyes növendék; csak hogy egynek-egynek nagyobb ügyessége és önállósága van mint a másinak. De ez közös édes mindnyájunkkal, annál inkább a kezdőkkel.

Igaza van abban, hogy a drága anyag és munka nem a képzőbe való; nem is telik az a szegény képző növendéktől s ha ilyet látott

czikkíró, az csakis egyes tehetősebb szülők külön kívánságára történt, mely kívánságok elől az illető szakerő sem térhet ki teljesen. Ép így van ez az egyes munkásabb darab megengedésénél, illetve elkészítésénél is.

Mindenkor azonban az osztályban felvett munkanemek keretében történik az. Ilyenkor, ha aztán soká dolgozik egy-egy munkán a növendék, éppen a mellett bizonyít ezen körülmény, hogy egy-egy nap nem sok időt tölt munkája mellett.

A „kezdet munkája” vádja minden alapot nélkülöz. Már kérdezem, melyik kézimunka tanítónő fogja magát kompromittálni nagy tanítványai előtt, kiket mindig önálló alakításra ösztönöz.

Legyen nyugodt cikkíró, a hazafias képzés rovására nem történik a kézimunka-tanítás terén semmi. Vagy talán azt érti, hogy néha hazai hiányában egy-egy új munkanemet vesznek fel a képzőkben s azt esetleg egyik-másik német vagy egyéb munkalapból veszik át. Azonban megfigyelései alkalmával nem akadt meg szeme a cikkíróknak az egyes képzőkben található sokféle mintájú „kalotaszegi varrottas”-on, melyek mind a nagybecsű „kalotaszegi varrottas album” mintái nyomán szoktak készülni? Ez már csak tiszta magyar munka? A hozzávaló is, azt hiszem, édes hazánk iparából telt ki. Honnan veszik a rajzokat a különféle munkákhoz? Vennék bizony tisztán magyar forrásból, de e tekintetben még nem állanak mintagyűjteményeink azon színvonalon, hogy évről évre ezekből ékíthessük változatos mintákkal a munkákat. Vesszük tehát a rajzokat munkalapokból is, melyek lehetnek részben idegenek is. Azonban, mint tudom, sokban segítségükre vannak a szakerőknek az intézeti rajztanárok, kik sok szép és eredeti rajzot készítenek évenként e célra. Azután a vászonra, posztóra és egyéb anyagra maguk viszik át a növendékek a rajzot és így a szellemi haszon kettős rájuk nézve.

Ugy látszik, igen tisztelt szerkesztő úr is megsokalta a napnak azt a különös felosztását, a melyet cikkíró közöl, azért látta el kérdőjellel. Én mindenütt azt a helyes beosztást tapasztaltam, hogy a növendékek legalább este fél tízkor lefeküsznek és reggel hat órakor kelnek. Teljes nyugalomra tehát van nyolcz és fél óra, ennyi pedig abban a korban is igen elég. Az iskolapadot pedig nem nyomhatja hat órán át naponkint, erre a czáfolatot jelen tantervünk adja meg, a mely egy-egy osztályra heti 27—28 órát jelöl ki megszokotva a szokások két fél-fél napi szünet által. Sétára is jut minden másodnapra legalább egy-egy óra, ha az idő kedvező. A képzőintézeti évi értesítőkben nem tűnik ki a növendékek nagy halandósága s a kedvezőtlen (?) egészségi állapotok sem adnak okot aggodalomra.

Ezeket óhajtottam e lapok hasábjain a tanítónők képzőkben a kézimunka tanítás terén elkövetett eljárások ellen felhozott vádakra elmondani. Mennyiben sikerült az ügyet megvédenem, nem tudom, de a jóakaraton nem múlt. Megítélésére felhívom a tisztelt kartársakat különösen, kiket a dolog közelebbről érdekel: a kézimunka tanítónőket.

Munkatanítónő.

Javaslat a tanító- és tanítónőképző-intézetek tankönyvei tárgyában. *)

Az államtanító- és tanítónőképző-intézetek igazgatóinak az 1890/1-ik tanévről szóló záró jelentéseinek megvizsgálása arról tesz tanuságot, hogy az egyes intézetekben a legkülönbébb tankönyvek használatnak. P. o. egy helyen Mayernak felső népiskolák számára szerkesztett alak- és mértana, más helyen a Močnik-Klamarik-Wagner-féle nagy kézikönyv szolgál a mértani oktatás alapjául. A pedagógiai tankönyveket kivéve alig van használatban oly tankönyv, melyről azt lehetne mondani, hogy megfelel a tanítóképző oktatás céljainak.

Néhány zárójelentésben az igazgatók ki is fejezik, hogy érzik a tanítóképző oktatásnak megfelelő tankönyvek hiányát.

A székely-keresztúri áll. tanítóképző-intézet igazgatója mondja: „Tisztán tanítóképezdek számára írott tankönyvek felette kevés számmal vannak; óhajtanó, hogy a közösen érzett hiányon a minisztérium a rendelkezésre álló eszközökkel segítsen“.

A mármaros-szigeti áll. tanítóképző-intézet igazgatója jelentéséből a következőket idézhetem: „Ezen itt felsorolt tankönyvek közül több nem a tanítóképezdek számára készült; azért csak jobbak hiányában kényszerűségből használatnak. Kívánatos lenne, hogy minden egyes szakra a képzőintézeti tantervnek megfelelő könyvek készüljenek s azok megjelenése elősegíttessék. Különösen érezhető a hiánya a következő könyveknek: testtan, lélektan, szervezettan, költészet- és szónoklattan, irodalomtörténet, földrajz, világi és hazai történelem.“

Az iglói áll. tanítóképző-intézet igazgatója ezeket mondja: „Nagy nehézségeket kell leküzdeni a magyar nyelv, de a német nyelv tanárának is a miatt, hogy a nem épen a képezdek tantervéhez alkalmazott munkák célszerűtlen szerkezetűek.“

A szabadkai áll. tanítónőképző-intézet igazgatójának jelentéséből ezeket idézhetem: „Hiány, hogy kevés tankönyv van, mely a tanító képző-intézetek céljára íratott volna, s így az előadó tanár folytonosan kibővíteni kénytelen a kézikönyvet vagy részleteket abból kihagyni. Kívánalom, hogy minél előbb a tanítónőképzők számára írott tankönyvekkel bírjunk minden tantárgyra.“

A félegyházi áll. tanítóképző-intézet igazgatója ekképen nyilatkozik: „Tagadhatatlan, hogy a fentebb előszámlált tankönyvek között akárhány olyan van, a mely a képző-intézeti oktatás céljára kevésbé mondható alkalmasnak. De fájdalom, a tankönyvekben mi nem nagyon válogathatunk, mert a képző-intézetek számára írott jó tankönyv nagyon kevés és a legtöbb szakra nincs is; így kénytelenek vagyunk a polgári- és középiskolák tankönyveit alkalmazni. A tisztelt írók első sorban a közép és polgári iskolák érdekeit tartják szem előtt, jöllehet

*) A fentebbi javaslatot Szuppán Vilmos az orsz. közoktatási tanács elnöksége nevében a decz. 15-én tartott teljes ülés elé terjesztette, mely azt egész terjedelmében módosítás nélkül elfogadta. Szerk.

a címlapon az áll, hogy a munka a „képezdek“ számára is szolgálhat. Ebből a körülményből kell megmagyaráznunk, hogy a szaktanár a szöveg egy részét kihagyni, más részeket pedig magyarázattal bővíteni kénytelen. Az oktatásnál a jó tankönyv már félsiker s épp ezért kívánatos volna, hogy képző-intézeteink minden szakra módszer-tanilag kidolgozott kézikönyvek birtokába jussanak és ne legyenek kénytelenek a másnemű iskolák számára szerkesztett manualisokhoz folyamodni.⁴

A znióváraljai áll. tanítóképző-intézet igazgatója is kívánja, hogy a képzőintézetek számára megfelelő eredménytárak szerkesztessenek.

Eme nyilatkozatokhoz hozzájárul egy nem rég szerzett tapasztalata az orsz. közoktatási tanácsnak. Egy kiadó azt kérte, hogy engedélyezett polgári és középiskolai tankönyveknek egy egész sorozata a képezdek számára is engedélyeztessék. A könyvek annak rendje szerint megbíráltatván, csaknem minden bíráló (mindegyik tanítóképző tanár) konstataálta, hogy azok a könyvek nem alkalmasak a tanító-képző-intézetekben való használatra.

Megtörtént ugyan a multban, hogy egyik-másik tankönyv engedélyezettett polgári iskolák alsó osztálya és tanító-képzők használatára. Ez a körülmény azonban inkább a megfelelő könyvek hiányából eredő kényszerhelyzetnek, nem pedig annak tulajdonítandó, hogy azok a tankönyvek csakugyan megfelelnek oly különböző két iskola igényeinek, a minők a képzők és a polgári iskolák. Az utóbbiak amazoknak előkészítő iskolái; csupán ez az egy körülmény elég annak kimutatására, hogy a polgári és középiskola alsó osztályainak készült könyv nem való a képző-intézetbe.

De a polgári és középiskola felső osztályai számára készült könyvet sem lehet a képzőintézet számára tankönyvül elfogadni. A tantárgyak, talán a tantervekben megszabott tananyag azonossága még nem elég ok annak kimondására, hogy ugyanazon egy könyv mindkét célnak szolgálhat; ezt a kérdést csakis a képzőintézeti oktatás céljaiból eredő sajátlagosság szempontjából szabad és lehet eldönteni. Már pedig a tanítóképző intézetben még a látszólag az általános műveltséghez tartozó tantárgyak is a szakképzés szolgálatában kell, hogy álljanak; tehát úgy a tananyag megválasztásában, mint annak módszeres feldolgozásában lényeges különbség van a középiskolai és a tanítóképző oktatás között. Ezt a különbséget kell, hogy lássuk a tankönyvekben is, ezért a priori ki lehet mondani, hogy középiskolai tankönyv nem való a képzőbe.

Hogy eltelt két évtized a nélkül, hogy a képzőintézetek a speciális tantárgyakat kivéve, a megfelelő könyvek birtokába jutottak volna, ez a tény azt bizonyítja, hogy a magánvállalkozás nem képes és nem akar oly nagyobb áldozatokat hozni, a melyek híján e téren valóban jó és használható könyvek nem keletkezhetnek.

Hisz 1889/90-ben mindössze 1460 növendék volt a tanító- és tanítónőképzők I. osztályában, a mi ugyan tekintélyes szám, ha fel lehetne tenni, hogy valamely könyv az összes intézetekbe be fog ve-

zettetni, azonban ezt részint tannyelvi, részint tantervi és más különbségek lehetetlenné teszik.

Ennek következtében a kormányhoz kell fordulni és támogatását megnyerni a végett, hogy a képzőintézetek elvégre céljaiknak megfelelő tankönyveket kapjanak. Ez annyival szükségesebb, mivel kétségtelen, hogy a tantervvel és az intézetek céljaival ellentétes módszer szerint szerkesztett könyvek használatának nagy része van abban, hogy nem minden tanítóképző-intézetben halad az oktatás a rendeltetésének megfelelő irányban.

Ezen okok által indítatva az elnökség a következő javaslatokat ajánlja a tanácsnak elfogadásra és a vallás-és közoktatásügyi minster ur ő nagyméltóságához való fölterjesztés végett:

1. A tanító- és tanítónőképző-intézetek tantervének célba vett revíziójának befejezése után akár megbízatás, akár pályázat útján szerkesztessenek és adassanak ki a véglegesen megállapított tantervnek és az intézetek céljainak megfelelő tankönyvek.

2. Addig, míg ily tankönyvek rendelkezésre fognak állani, engedjék meg, hogy a képző-intézetek szükségből más iskolák számára írt és engedélyezett tankönyveket használhassanak; azonban képző-intézetek számára tankönyvek csak abban az esetben engedélyeztessenek és a már engedélyezetttek is újra csak akkor engedjék meg, hogyha közvetlenül ezen intézetek számára vannak szerkesztve.

A nyugdíjtörvény-javaslat tárgyalása.

A képviselőház december hó 16., 17. és 18-án tárgyalta a népiszkolai tanítók nyugdíjazásáról szóló törvényjavaslatot, a melyet a pártok általában megszavaztak nem azért, mintha a javaslat ellen lényeges kifogásaik nem lettek volna, hanem mert a régi 1875-ki nyugdíjtörvényhez képest javulást jelentett s mindegyik párt elodázhatatlannak vélte a törvény megalkotását.

Magával a tárgyalással meg lehetünk elégedve; mert azt a kulturális célok iránti igaz lelkesedés, a tanítók munkájának teljes méltánylása s az a törekvés lengett át, hogy a néptanítók oly helyzetbe jussanak, a melyet működésüknél fogva megérdemelnek. A pártok vezérlő szónokai egymásután szálltak síkra a néptanítók érdekében, s megdönthetetlen érvekkel követelték a méltányos jogokat a néptanítók számára s a kormánynak ugyancsak dolgot adtak fináncziális szempontjainak védelmezésénél.

Az 1., 2. és 10. §-ok keltettek élénkebb vitát.

Az 1. §-nál a gyakorlóiskolai tanítók nyugdíjügye került szóba. Kun Miklós képviselő határozati javaslatot nyújtott be egyesületünk kérvényében kifejtett okok alapján, hogy az állami gyakorlóiskolai tanítók hagyassanak meg az 1885-iki állami nyugdíjtörvény keretében. Szederkényi Nándor pártolta ez indítványt. Dániel Márton pedig az általános tárgyalásnál mondott az ügy védelmében lelkesült beszédet. Daczára a kifejtett fontos tanügyi érvek

nek, a kormány eredeti propositiójától nem tágitott, s ezért a képviselőház többsége az 1. §. eredeti szövegét fogadta el. A minduntalan hangoztatott fináncziális szempontok helyett ez alkalommal az elemi képesítés és adminisztráczióális nehézségek hozattak fel ellenérvekül. Ezek mind melléktekintetek; a dolog lényege abban áll, hogy tényleg milyen feladata és szerepe van a gyakorló-iskolának s ezek tanítóinak a tanítóképzésben. Ezt fejtegette Kun Miklós és Dániel Márton is, de a kormány részéről történt felszólalások az ügy ezen oldalát nem érintették. Helyesen nevezte Kaas Ivor a kormány eljárását az elvek uniformitásának; valóban nem vezet jóra, ha az iskolatügyi törvények létesítésénél egyoldalúan járunk el s éppen a tanügyi szempontokat figyelmen kívül hagyjuk.

Az 1. §. eredeti szövegében elfogadtatván, Illy és Bálint és Kiss Albert országgyűlési képviselők a 2. §-nál megkísérlették kijavítani a hibát, a mennyiben a 2. §-ba fölvétetni javasolták, hogy a gyakorlóiskolai tanítók már 32 évi szolgálat után nyugdíjaztassanak. Ügyünk e formában is a miniszter úr ellenzése miatt megbukott.

A 2. §. körül kifejtett vita volt a tárgyalás fénypontja. Számosan, u. m. Illy és Bálint, Kiss Albert, Madarász József, Ábrányi Kornél, Komlóssy Ferencz, Kovács Albert, Kégl György, Szederkényi Nándor, Lits Gyula és Hock János keltek védelmére a „Tanítók Országos Bizottsága“ azon kérelmének, hogy a 40 szolgálati év leszállíttassék. A vita ezen része legalább erkölcsi elismerést hozott a tanítóknak, mert mindenik felszólaló a meleg rokonszenv hangján emelte ki és taglalta a tanítók által teljesített munka fáradságos és értékes voltát, amely egyáltalán nincs arányban anyagi viszonyaikkal. A képviselők versenyeztek elismerő megjegyzéseikben és azon módok ajánlásában, miként volna a törvényjavaslat szigorúsága enyhítendő. Figyelemre méltó különösen Ábrányi Kornél megjegyzése, hogy az állami tisztviselők 40 évi szolgálata rájuk nézve csak előny, mert egész szolgálati idejük alatt kilátásuk van fokozatos előmenetelre s minél tovább szolgálnak, annál magasabb fizetéssel mennek nyugdíjba; a tanító azonban pályája kezdetén eléri a fizetése maximumát s előléptetésre hosszú szolgálati idején át alig van kilátása. Ide iktatjuk még Ábrányi Kornélnak egy másik talpra esett észrevételét: „A miniszter úr bátorítja, buzdítja a néptanítókat arra, hogy esetleg több flegmával vegyék hivatásukat. Mert nemcsak az rokkann meg, a kit a természet gyöngye fizikummal vert meg, hanem az is, a ki nagyon komolyan veszi hivatását. Jó volna kiszámítani, miként aránylik egymáshoz azon tanítók működése, a kik megrokkannak a közoktatás szolgálatában és azoké, a kik megérik az 50 éves szolgálatot is és esetleg arany érdemkeresztet kapnak.“

A 10. §-nál, a mely a tankötelesek által évenként fizetendő 15 krajczár hozzájárulásról szól, érdekes vita fejlődött ki. A felszólalók nagyobb része általában elfogadta a Tanítók Országos Bizottságának ama megjegyzését, hogy ez az intézkedés sérti a tanítók tekintélyét; ezenkívül magasabb törvényhozói álláspontra helyezkedve, rosszálták, hogy a szegény, de sok adóval sanyargatott nép ezzel is terheltebbé és azt

fejtegették, hogy a népoktatás előmozdítására szükséges költségzapórlat ne a nép, hanem az állam hozzájárulásával fedeztessék. A képviselők közül többen kívánták az állam 150.000 frtnyi hozzájárulásának felemelését. Hivatkoztak Poroszországra, a hol az állam a tanítók hozzájárulása nélkül teremtette meg a tanítói nyugdíjalapot.

A képviselőház a benyújtott nyugdíj törvényjavaslaton a következő nevezetesebb módosításokat tette:

Eltöröltetett az 1875-iki nyugdíjtörvénynek azon intézkedése, hogy a tanító 40 szolgálati év után csak abban az esetben mehet nyugalmába, ha életének 65. évét betöltötte. (2. §-hoz).

Teljes fizetéssel való nyugdíjazás biztosítatik azoknak, a kiknek 40 szolgálati évük nincs, de életük 65. évét betöltötték. E vívmánynak legközelebbi jelentősége, hogy azok az öreg tanítók, a kiknek szolgálati évei 1870-ig nem számíttatnak, teljes fizetéssel való nyugdíjra számíthatnak, feltéve, hogy a 65 éves kort megérik (2. §.)

A szolgálati évekre beleértendő a mozgosítás folytán hadi szolgálatban, úgy szintén hadi fogságban töltött idő is. (3. §.)

A nyugdíj kiszabásánál beszámíttatik azon tandíj is, a melyet esetleg a tanítók a tanítványok után kapnak. (4. §.)

Kellően indokolt esetekben a vallás- és közoktatásügyi miniszter kivételesen megengedheti, hogy a teljesen szülőtlen árva eltartása és nevelése a gyámhatóság által kirendelt gyám, vagy pedig a gyámhatóság által ajánlott úgy anyagi, mint erkölcsi biztosítékot nyújtó rokon gondjára bizassék, mely esetben az árvát illető gyámpénz is gyámjának, illetőleg rokonának kezeiben folyósítandó. (9. §.)

Mint látjuk a képviselőház tárgyalása azon pozitív eredményre mégis vezetett, hogy az Országos Bizottság javaslatai közül néhány elfogadtatott. A többire nézve azonban, fájdalom, meg kell elégednünk a reménynyel és a biztatásokkal!

* * *

Lapunk szűk tere nem engedi, hogy a képviselőháznak történelmi nevezetességű tárgyalását, habár kivonatossan, közöljük. Kötelességünknek tartjuk azonban a *gyakorlóiskolai tanítók nyugdíja ügyében* történt felszólalásokat, mivel egyesületünk ez ügyben kérvényt nyújtott be a magas miniszteriumhoz és képviselőházhoz, az alább következőkben összeállítani.

Az általános tárgyalásnál gr. *Apponyi Albert* a következőket mondotta:

Nem helyes, nem méltányos, sőt a jogosság követelményével össze nem egyeztethető, hogy az 1875. XXXII. t.-cz. intézkedése alá nem eső tanítók, a kik tehát eddig az 1885-ik törvénynek beneficiziumát élvezték és csak harmincz évi szolgálatra voltak kötelezve, most ezen szerzett joguktól elűtessenek az új törvénynek hatálya által és negyven évi szolgálatra köteleztessenek és ennek folytán szerzett jogaiktól az új törvény intézkedése által megfosztassanak. (Helyeslés a baloldalon.) A gyakorló intézeteknél alkalmazott tanítók azok, a kiket ezen törvény hatálya alól ki kellett volna venni, mert egy új törvény által kedvezőt-

lenebb helyzetbe nem lehet senkit hozni, mint a melyet a régi törvény alapján élvezett. (Helyeslés a baloldalon.)

Gróf Csáky Albin. Felemlítette a t. képviselő úr a gyakorló iskolai tanítóknak ügyét is. Ez azért lett a javaslattal kapcsolatosan elintézve, mivel az ő ügyük mindeddig úgyszólván a levegőben függött. Sem az állami tisztviselők nyugdíjtörvényébe nem voltak befogadva, sem a tanítói nyugdíjtörvénybe. (Egy hang balfelől: Benne van!) Ott expresse nincs megmondva, hogy az a gyakorló iskolai tanítókra is vonatkozzék-e? De más szempontok is kíváncsossá tették, hogy a gyakorló iskolai tanítók itt szerepeljenek a tanítói nyugdíjalap tagjai között. (Halljuk! Halljuk!) Először is kvalifikációra nézve teljesen egyformák az elemi iskolai tanítókkal.

E szempontból tehát nincs semmiféle ok arra, hogy külön elbánás alá essenek. Másodszor abból a körülményből, hogy az elemi iskolai tanítók, ha gyakorló iskoláknál vannak alkalmazva, az állami tisztviselők módjára részesülhetnek nyugdíjban, igen nagy visszaasságok keletkeztek már eddig is, mert méltóztassanak csak elgondolni, hogy ha valaki, mint elemi népiskolai tanító a tanítói nyugdíjalap tagjává válik, annak az a kilátása van, hogy 40 évi szolgálat után teljes fizetésével mehet penzióba. Ha aztán ő gyakorlóiskoláknál alkalmaztatik, akkor az állami tisztviselőkéhez hasonló elbánás esik, de ha a gyakorló iskolától megint elemi iskolához, vagy felsőbb népiskolához tétetik át, akkor ismét az elemi iskolai tanítók módjára nyugdíjazandó, ami ez az évek beszámítását illetőleg már eddig is mindenféle nehézséget szült. (Ugy van! jobb felől.)

Végül a gyakorló iskolai tanító szerzett jogait e törvényjavaslat egyáltalában nem bántja. A kik közülök eddig már megszerezték az igényt az állami tisztviselők számára megállapított módozatok szerint nyugdíjra, azok azt meg is tartják, csak azok, akik ezentúl fognának kinevezetni, fognának a tanítói nyugdíjalap tagjai közé felvétetni. (Ugy van! jobb felől.)

Dániel Márton: T. ház! Nem volt szándékom e törvényjavaslatnál felszólalni, melyre nézve a bizottságban és a pártértekezleten már bőven elmondtam nézeteimet. De minthogy az előttem szólott Kaas Ivor br. t. képviselő úr engem megnevezve, úgy szólván csodálkozását fejezte ki, hogy miért nem nyilatkozom itt a házban is, és hogy ez talán pártfegyelemből történt, erkölcsi kötelességemnek tartom felszólalni és ugyanazt az álláspontot foglalni el mint a melyet úgy a bizottságokban, valamint a pártban elfoglalni szerencsés voltam. Igenis első sorban a gyakorló iskolai tanítókat meg akartam hagyni a mostani helyzetükben, t. i. ők az állami nyugdíjintézetbe vannak felvéve és a képezdei tanárokkal egyformán 30 év után teljes nyugdíj élvezetébe jutnak; most ezen törvény által onnan kivételnek és itt nagyobb hozzájárulás mellett 40 év eltelté után fogják teljes nyugdíjukat élvezni.

Tettem azt nem a gyakorló iskolai tanítókért és nem a gyakorló iskolai tanítók érdekéért, mert a jelenleg alkalmazott gyakorló iskolai tanítókra nézve ez a törvény visszaható erővel nem bír, tehát azok részére a jelenben biztosított előnyök e törvényjavaslat által a leg-

kisebb mértékben sem érinthetők. Azok, akik ezután neveztetnek ki, azok közül üresedés esetében talán 5—15—20 év múlva kerül egyre, kettőre vagy ötre a sor; tehát senki sem vádolhat azzal, hogy én egyének érdekében szólaltam fel. Felszólaltam azért, mert a gyakorló iskolai tanárok niveauját nem akarom leszállítani, a mint azt tettem a bizottságban, értekezleteken stb. mert a legfontosabb nevelési missziót teljesítik a gyakorló iskolai tanítók, kik igaz, hogy formailag tanári kvalifikációt felmutatni nem képesek, de igenis gyakorlatilag szerzett ismereteik, tanulmányaik alapján és ép az által, hogy e magasztos hivatásnak megfelelni képesek, tényleges kvalifikációval bírnak, mert ha nem bírnának, hivatásuknak nem lennének képesek eleget tenni.

Az 1. §. tárgyalása alkalmával, vagyis a részletes tárgyaláskor felszólalt:

Kun Miklós: A most tárgyalás alatt levő törvényjavaslat azt mondja, hogy a gyakorló iskolák tanítói és tanítónői az ezen törvényjavaslat által meghatározott nyugdíjazási körbe vonatnak, tehát megfosztatnak azon előnytől, melyet részökre az 1885: XI. t.-cz. biztosít.

Jól tudom, hogy a törvényjavaslat indokolása, de a t. miniszter úrnak tegnap szóbelileg előadott indokai is azt tartalmazzák, hogy a gyakorló iskolák tanítói az ezen törvényjavaslat által megalkotandó nyugdíjszabályzatba azért vonatnak be, mert a gyakorló iskolák sok tananyaga teljesen egyforma az elemi iskolák tananyagával. Ennek igazságát elismerem, azonban nem ismerem el azt, hogy a gyakorló iskolák természetükre, feladatukra, valamint tanítási rendszerükre nézve teljesen egyenlők volnának a népoktatási iskolákkal, és nem hihetem el, hogy a t. vallás- és közoktatásügyi miniszterium azon nézetben volna, hogy bármely népoktató alkalmas egy gyakorló iskola vezetésére. Különbözik a gyakorló iskola minden más elemi iskolától különösen abban, hogy az elemi iskolákban csak a gyermekek tanítása a feladat, míg a gyakorló iskolákban a tanítói pályára készülő képezdészek is kiképeztetnek a gyakorlati oktatásban. Ez igen nagy különbség, mert az ily feladattal bíró iskolának, meggyőződéseim szerint, de szakférfiak véleménye szerint is, mintaiskolának kell lenni. A tanítónak, a ki azt vezeti, az ismereteknek sokkal magasabb színvonalán kell állnia, annak lépést kell tartania a tanügy és a tanítás terén felmerült haladással és magának a gyakorló iskolának tekintélye azt hozza magával, hogy a kívülág által az ily tanítók műveltségi nivója és egyáltalában társadalmi megjelenése iránt magasabb igények támasztatnak.

A nagy különbség a népoktatási és a gyakorló iskolák között az, hogy míg az előbbieket csak gyermekek tanítására szorítkoznak, addig a gyakorló iskolák a népoktatásra kiképezendő növendékek gyakorlati oktatására is hivatva vannak. Azt czélozza módosítványom, a melyet, a mint ezt már előre bocsátani bátor voltam, nem radikális szempontból terjeszték be, mert az a kormány által már 1885-ben elfoglalt álláspontnak a jövőre való megtorlását czélozza, hogy tudniillik az 1885: XI. t.-cz. intézkedése a gyakorló iskolában alkalmazott tanítókra továbbra is fentartassék. Módosítványom így hangzik: Az 1875. XXXII. t.-cz. megváltoztatása iránt benyújtott törvényjavaslat első szakaszára

vonatkozó módosítvány: Az első §. második sorában ezen szavak után: „fennálló gyakorló iskoláknál“ iktatassék be: „végleges minőségben alkalmazott tanítók és tanítónők kivételével, a kikre nézve az 1885: XI. t.-cz. intézkedései fenn tartatnak.“ A szakasz többi része érintetlenül marad.“ (Helyeslés a szélső baloldalon.) Kérem a t. házat méltóztassék eme módosítványomat elfogadni.

Csáky Albin gróf miniszter ellenzi a beadott módosítványt. A Kun Miklós törvénytárgyalásával szemben áll az, hogy az 1885. XI. t.-cz. 23. §-a nem rendelkezik expressis verbis világosan a gyakorló iskolai tanítókról. Ezen törvénycikknek idézett szakasza csak azt mondja, hogy „tanárok és az 1875: XXXII. t.-cz. intézkedései alá nem eső tanítók harmincz évig“ tartoznak szolgálni. De ezen tanítók közé a gyakorló iskolai tanítókat, szerintem a törvény nem értette, hanem azon tanítókat értette, a kik a kincstári birtokokon voltak alkalmazva, a kiket a pénzügyminiszter nevezett ki és a kik úgy az állami tisztviselők között foglaltak helyet és az állami tisztviselők módja szerint nyugdíjaztattak is.

Egyébiránt csak ismételhetem azt, a mit a tegnapi napon is mondtam, hogy hiszen ezen törvényjavaslat semmiféle szerzett jogot nem érint és nem bánt. Beszélhetünk szerzett jogról, igenis, mivel, miután nem tudtuk, hogy a gyakorló iskolai tanítókat hová sorozzuk: természetesen inkább azok közé soroztuk, a kiknek nagyobb kedvezmény van biztosítva az eddigi törvények által. Ezen szerzett jog vonatkozik azokra, a kik tényleg a gyakorló iskolában voltak eddig alkalmazva. Tehát azok, a kik a tisztí díjat lefizették az állami kincstárba, természetesen úgy fognak nyugdíjaztatni, mint az állami tisztviselők, a kik azonban ezentúl fognak kinevezetni, azok csak a tanítói nyugdíjalap keretében fognak ellátást nyerni.

Ezek alapján kérem a t. házat, hogy az épen most benyújtott módosítványt ne méltóztassék elfogadni. (Helyeslés jobbfelől.)

Szederkényi Nándor: Észrevételeket tesz a miniszter iménti beszédére. A miniszter úr azt mondja, azon tanítók ügyköre miben sem különbözik a rendes tanítói ügykörtől. Ezt csak nem állíthatja komolyan. A polgári iskolai tanítókat illetőleg majd a 2. §-nál lesz módunkban még bővebben hozzászólni ehhez, de hisz a törvény világos intézkedései és azon tantárgyak elősorolása mellett, melyeket tudniok kell, csak nem fogja a miniszter úr velünk elhitetni, hogy az, a kit a törvény is tanárnak mond (Ellenmondás.), engedelmet kérek, majd felolvasom a törvényt, addig tehát fügeszszék fel véleményüket, mondom, hogy a között, a kit a törvény is tanárnak mond és egy népiskolai tanító között már a tantárgyaknál fogva is nincs különbség. Ezért ne csak a személyektől ne vegyük el a jogot, a mi lelketlenség volna, hanem az intézménytől sem. Ezért én nemcsak pártolom a beadott módosítványt, hanem kérem is a miniszter urat, hogy ne haladjon retrográd irányban hanem lépjen a haladás terére. (Élénk helyeslés balfelől.)

A ház többsége a módosítvány mellőzésével az eredeti szöveg szerint fogadja el az 1. §-t.

A 2. §. tárgyalása alkalmával felszólalt:

Illyés Bálint. Melegen szól a tanítók rendkívül nehéz hivatásáról, s végül a következő módosítványt adja be:

A 2. §. első pontjában e helyett „40 évi szolgálati idő kitöltése után“ tétessék „népiskolai tanítókra nézve 35 évi, a polgári és gyakorló iskolai tanítókra nézve 32 évi szolgálati idő kitöltése után“ (Helyeslés a szélső baloldalon.)

N É P O K T A T Á S.

Törvényjavaslat,

a községi, valamint a hitfelekezetek által fentartott elemi iskolákban működő tanítók (tanítónők) fizetésének rendezéséről.

1. §. A népiskolai közoktatás tárgyában hozott 1868. évi XXXVIII. t.-cz. 142. §-ának azon rendelkezései, melyek az elemi népiskolai rendes és segédtanítók fizetését szabályozzák, a hitfelekezetek által fentartott népiskolák rendes és segédtanítóira is kiterjesztetnek.

E szerint ezen népiskoláknál tisztos lakáson és legalább egy negyed holdnyi kerten kívül a rendes tanító fizetése 300 forintnál, a segéd-tanítóé pedig 200 forintnál kevesebb nem lehet.

2. §. Az 1-ső §-ban megjelölt, valamint az összes községi elemi népiskolák tanítói ötödéves korpótlékban is részesülnek az állami népoktatási intézetek tanítóira nézve érvényes szabványok szerint.

E korpótlék alapját képező szolgálati idő azonban csak a jelen törvény hatályba lépésével veszi kezdetét.

Egyes iskola-fentartóknak a korpótlékre vonatkozólag már fennálló vagy ezután alkotandó szabványai jelen rendelkezés által nem érintetnek, ha a tanítókra nézve legalább is e §-sal megállapított mérvű kedvezményt biztosítanak.

3. §. A tanító fizetése, a mint eddig szokásban volt, állhat készpénzen kívül természetben kiszolgáltatott járandóságokból vagy földbirtok jövedelméből is, a jelen törvény 5-ik és 6-ik §-aiban foglalt megszorítással.

4. §. A tanító készpénzfizetését köteles az iskola-fentartó havonként vagy évnegyedenként, de mindig előlegesen kiszolgáltatni.

5. §. A tanítói fizetés egy részének terményekbeni kiszolgáltatása csak oly feltétel alatt engedtetik meg, ha ezen terményeket az iskola fentartó szedeti be és előre megállapított időközökben és előre megállapított mennyiségben szolgáltatja ki a tanítónak, még pedig úgy, hogy az évi utolsó részletet legkésőbb az év október hava végén átadja.

A mely iskola fentartó a tanító terménybeli fizetését nem e megszabott módon szolgáltatná ki, két izbeni mulasztás esetében a kötelezettség lerovásának ezen módjától elesik s azontúl a termény helyett annak értékét készpénzben lesz köteles fizetni. A termények ára az 1868. évi XXXVIII. t.-cz. 143. §-a értelmében állapíttatik meg.

6. §. Ha a tanító fizetésének egy része a földbirtok járandóságai-

ből áll, ezek értéke a tanítói fizetés legkevesebbje, a 300, illetőleg 200 frtba való beszámítás végett szintén az 1868. évi XXXVIII. t.-cz. 143. §-a alapján állapítandó meg, a föld művelésére fordított költség és mindennemű adó levonása mellett a földbirtoknak csupán tiszta jövedelme számíttatván.

7. §. A tanítói fizetéseket pontatlanul kiszolgáltató iskola-fentartók ebbeli tartozásai közigazgatási úton hajtandók be.

A végrehajtás módzatait a vallás- és közoktatásügyi miniszter a bel- és pénzügy-miniszterekkel egyetértőleg rendeleti úton állapítja meg.

8. §. Ha a hitfelekezeti iskolatanító az 1868. évi XXXVIII. t.-cz. 141. §-ának harmadik bekezdése értelmében a kántori teendőket is végzi, a tanítói fizetés megállapításakor a tanítói és kántori járandóságok együttesen tanítói fizetésnek veendőek.

9. §. Az 1-ső §-ban megjelölt, valamint az összes községi elemi népiskolák iskolai hatóságai a jelen törvény hatályba léptétől számíttandó hat hó alatt kötelesek az iskoláikban alkalmazott tanítóknak, ha ezek fizetése az ugyanazon §-ban foglalt rendelkezésnek nem felel meg, a 300, illetőleg 200 frtnyi legkisebb fizetést az iskola-fentartók által biztosítani, vagy pedig, ha ezek erre hivatalosan megállapított szegénységük miatt nem képesek, illetőleg az 1868. évi XXXVIII. t.-czikk 35. §-a alapján kivethető iskolai pótdó ki van merítve, további három hó alatt indokolt előterjesztéssel a hiány pótlására szolgáló állami segélyért a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez fordulhatnak.

Ha az illető népiskolai hatóságok a fenn kitűzött határidő alatt sem az egyik, sem a másik irányban nem járnak el, de a felekezeti iskola-fentartók iskolájokat mindamellet fentartani kívánják, a jelen törvény hatályba lépése után kilencz hóval az e törvényben megállapított legkisebb tanítói fizetés az iskola-fentartó által biztosítottnak fog tekintetni, mely legkisebb tanítói fizetés, ha ki nem szolgáltatnék az érdekelt fél panaszára, vagy hivatalbóli feljelentés esetében közigazgatási úton hajtatik be.

Behajtatlanság esetében az iskolai-fentartó hitfelekezettel szemben az 1868. évi XXXVIII. t.-cz. 15. §-ának rendelkezései, a három izbeni megintés mellőzésével nyerne alkalmazást.

10. §. A tanítói fizetések eddig megállapított és az iskola-fentartók által saját anyagi forrásaikból kiszolgáltatót mennyisége továbbra is csonkítatlanul kiszolgáltató, illetőleg állam segély igénybevétele céljából le nem szállítható.

11. §. A vallás és közoktatásügyi minister a törvényhozás által e célra engedélyezett összegből az arra utalt polgári és hitközségek népiskolai tanítóinak fizetését az illetékes iskolai főhatóság értesítése mellett a törvényhatósági közigazgatási bizottság útján a törvényes minimumig a következő föltételek alatt egészíti ki:

a) a közigazgatási bizottság megállapítja az illető népiskolai hatóságok által bejelentett tanítói fizetés mennyiségét és az e törvényben megállapított legkisebb fizetéssel szemben való hiányát;

b) szintűgy a közigazgatási bizottság megvizsgálja, hogy a segélye-

zendő tanító minősítvénye megfelel-e a törvényekben kikötött kívánalmaknak;

c) oly tanítói állomások betöltésekor, hol a fizetési minimum kiegészítéséhez az állam 50 forintnyi összeget meghaladó pótszegélylyejárul hozzá, a tanító alkalmazása a vallás- és közoktatásügyi miniszter jóváhagyásától függ; községi iskoláknál, melyek a jelen törvény hatályba lépte előtt államsegélyben részesültek, illetőleg ezentúl részesülni fognak, az 1876. évi XXVIII. t. cz. 13. §-ának 1-ső pontjában körülírt tanító-választási eljárás a jelen rendelkezésnek megfelelően módosíttatik;

d) ha a c) alatt említett tanítói állomásokra oly egyén választatnék, illetőleg oly egyénnek megválasztása terjesztetnék fel jóváhagyás végett, a ki ellen a vallás- és közoktatásügyi miniszter törvényen alapuló, továbbá erkölcsi vagy állami szempontból kifogást emelhet, a miniszter 30 napra terjedhető záros határidő kitűzése mellett más egyén választására, és újabb felterjesztés tételére szólítja fel a tanító alkalmazására jogosított közegeket: ha pedig a felszólítás eredménytelen maradna, vagy ha az új felterjesztés fentebbi szempontokból másod ízben is kifogásra szolgáltatna okot; azon esetben a tanítót az iskola-fentartó további meghallgatása nélkül a vallás- és közoktatásügyi miniszter nevezi ki, a hitfelekezetek által fentartott népiskolákat illetőleg azonban oly korlátozással, hogy a kinevezendő tanító azon vallásfelekezethez tartozzék, melynek jellegét az illető iskola viseli és hogy annak személyére nézve az illetékes egyházi főhatóság záros határidő alatti nyilatkozat-tételére hívandó fel.

12. §. Az előző §. értelmében 50 frtot meghaladó állami segély mellett alkalmazott hitfelekezeti népiskolai tanító állásából csak az illető hitfelekezeti hatóságok által saját szabványaik szerint hozott fegyelmi ítélettel mozdítható el, mely ítélet végrehajtás előtt a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez mindenkor felterjesztendő és jogérvényessé csak akkor válik, ha a miniszter annak vételétől számított egy hó alatt a járási főszolgabíró (esetleg szolgabíró) közreműködésével fogatósítandó új vizsgálatot s ítélethozatalt nem kíván.

A hitfelekezeti hatóság államilag segélyezett hitfelekezeti tanító ellen a vallás- és közoktatásügyi miniszter kívánságára a fegyelmi eljárást megindítani köteles. Ily esetekben a miniszter a fegyelmi eljárás megindítása iránt a hitfelekezeti hatósághoz intézett felhívással egyidejűleg vagy az eljárás folyamán bármikor az államsegélyt megvonhatja. A hitfelekezeti hatóságok által ily esetekben hozott ítéletek, ha elmozdítást nem szabnak is ki, a miniszterhez mindenesetre felterjesztendők, mely esetben a megelőző pontban körülírt eljárás foglalt helyet.

Ha a fegyelmi vizsgálat nyomán az derül ki, hogy a tanító államellenes irányt követett: jogában áll a miniszternek a hitfelekezeti hatóság által hozott ítélet megváltoztatásával a vétség fokozatához képest szigorúbb fegyelmi büntetést kiszabni, esetleg a tanító elmozdítását kimondani.

Ha pedig a hitfelekezet főhatósága akár a fegyelmi eljárást a

rendelet vételétől számított 14 nap alatt meg nem indítaná, akár azt kellő igazolás nélkül 3 hó alatt be nem fejezné, akár az ítélet meghozatalától számított 14 nap alatt a miniszterhez fel nem terjesztené, az esetben a fegyelmi ügy az 1876. évi XXVIII. t.-cz. szabványai szerint a közigazgatási bizottság útján fog elláttatni.

Ha a miniszter kívánságára megindított fegyelmi ügyben a miniszter által kiszabott, vagy a közigazgatási bizottság fegyelmi választmánya által hozott és jogérvényessé vált ítéleteket az illető hitfelekezeti hatóságok az ítélet vételétől számított 14 nap alatt saját hatáskörükben végre nem hajtánák: a végrehajtás a közigazgatási hatóság útján foganatosítandó.

13. §. Ha a jelen törvény 2. §-ában megállapított ötödéves korpótlékokat az iskola-fentartók saját erejükből szolgáltatni nem képesek, illetőleg az 1868. évi XXXVIII. t.-cz. 35. §-a alapján kivethető iskolai pótladó ki van merítve, a legkisebb tanítói fizetés kiegészítését szabályozó eljárás alkalmazásával az iskolafentartók a korpótlékok fedezése céljából is állami segélyben fognak részesülni, mely esetben azonban az előző (12.) §. rendelkezései az államilag korpótlékban részesített hitfelekezeti tanítók fegyelmi ügyeire vonatkozólag is mérvadók lesznek.

14. §. A tanítói fizetések kiegészítésére vagy a korpótlékok fedezésére adott állami segélyt más célra fordítani nem szabad és ily segélyben csakis a törvényben megállapított kellékekkel bíró tanító részesülhet.

15. §. A tanítók fizetési minimumának állami segély útján való kiegészítése fokozatosan három év alatt eszközölnendő. A harmadik évben az e czímen az országos költségvetésben előírányzandó összeg azonban 600.000 frtot meg nem haladhat.

16. §. A jelen törvényben foglalt rendelkezések az elemi népiskolai tanítónőkre szintűgy alkalmazandók, mint a tanítókra.

17. §. Jelen törvény végrehajtásával a vallás- és közoktatásügyi miniszter, valamint a bel- és pénzügyminiszterek bíztnak meg.

Budapesten, 1891. évi deczember hó 5-én.

Bemutatja:

Gr. Csáky Albin s. k.,
vallás- és közoktatásügyi miniszter.

Indokolás,

„a községi, valamint a hitfelekezetek által fentartott elemi iskolákban működő tanítók (tanítónők) fizetésének rendezéséről“ szóló törvényjavaslatához.

A néptanítók anyagi helyzetének javítása régóta hangoztatott közkérdés, mely nem csak a közvetlenül érdekelt tanítói kar köréből sokszor megújuló óhajokban jutott úgy szólván állandó kifejezésre, hanem az egész közönség közérdeklődésének tárgya lett.

A tanítók részére tisztességes megélhetést biztosítani emberiességi tekintetek és a népoktatás fejlesztésének érdeke egyaránt követelik.

Már a népiskolai közoktatás tárgyában alkotott 1868. évi XXXVIII.

t.-cz. a népoktatás érdekében szükségesnek látta a tanítók anyagi megélhetésének minimalis mértékét biztosítani. E célból a 142. §-ban megszabta, hogy az iskolák fokozata szerint mily összeg az, a melynél kevesebb nem lehet a tanító fizetése. A törvény tisztes lakáson és egy negyed holdnyi kerten kívül a fizetési minimumot az elemi iskolai rendes tanítókra nézve 300 frtban, a segédtanítókra 200 frtban állapította meg. A törvény 143. és 144. §-a pedig gondoskodott, hogy a hol a tanítók eddig a minimumnál magasabb fizetést huztak, annak élvezetében ezen-től is meghagyandók és sem a készpénz, sem a fizetés részét képező termények mennyisége alább nem szállíttathatik.

A törvény ezen intézkedése csak a tanítói fizetés legsőbb mértékének szabván határt, nem csak azt lehetett várni, hogy ezen legsőbb mérték mindenütt szem előtt fog tartatni, de joggal lehetett várni azt is, hogy a fizetéseknek a minimumon felüli kedvező alakulása a fejlődő igényekkel lépést tartandó.

A törvény keletkezése óta lefolyt 23 év tapasztalatai azonban arra mutatnak, hogy ez a várakozás nem vált be. A begyűjtött adatok tanúsága szerint az állami iskolák tanítóin kívül, a kik a 300 frt minimumon fölül 100 frt helyi pótlékkal vannak ellátva, jobbra csak a népesebb és jelentékenyebb községekben fennálló elemi iskoláknál működő tanítók részesülnek a fizetési minimumot meghaladó illetményekben, továbbá az elemi népiskolai tanítók nagy része tényleg ma is csak a minimumra van utalva, sőt végül 5278 tanítói állás létezik, a melynek fizetési illetménye, a vele összekötött kántori járandóságok beszámításával is nem éri el a 300 frt minimumot.

Ha figyelembe vesszük, hogy ezen utóbbi szám az összes elemi tanítóságnak több mint egy negyedrészt képezi: be kell ismernünk a helyzet tarthatatlanságát; de ugyanezen tény egyszersmind azt is megérteti, hogy a helyzet javítása nehéz problémát képez.

Nem időzőm hosszasan annak fejtegetésénél, mik az okai azon sajnálatos jelenségnek, hogy a tanítói fizetések a népoktatási viszonyok általános előhaladása daczára ennyire visszamaradtak s hogy e tekintetben a 23 év előtt megszabott legalacsonyabb mérték még ma sincsen elérve; csak annak fölemlítésére szorítkozom, hogy a közoktatási kormány saját hatáskörében s a rendelkezésre álló módok és eszközök felhasználásával minden lehető megtett az állapotok javítására, az állami tanítók illetményeit a minimumon felül 100 frttal emelte s az állampénztárból segélyezett községi iskolák tanítói részére elengedhetlenül megkövetelte legalább a minimum megadását. A hitfelekezeti iskolákra nézve azonban nem állt módjában közvetlen hatást gyakorolni a fizetési viszonyok tűrhetővé tételére, egyrészt a miatt, mert a népoktatási törvény 141. §-a a hitfelekezeti iskola-fentartókra nem terjesztetett ki, ezek a törvény 11. §-a szerint jogosítva lévén saját autonóm hatáskörükben megszabni a tanítók fizetését; másrészt, mert a népoktatási törvényeknek az állami segélyzésre vonatkozó 43. §-a alapján a miniszter nem tekinthette magát felhatalmazottnak arra, hogy a hitfelekezeti iskola-fentartókat az állampénztárból segélyben részesítse. E szerint sem kényszerítő eszközökkel, sem a segélyre szorultak támogatásával nem

volt módjában a kormánynak a hitfelekezeti néptanítók helyzetén segíteni.

Ebben találja magyarázatát az a körülmény, hogy a legsilányabb fizetések a hitfelekezeti iskolák tanítóinál találhatók és az elterjedt nyomor ott kiált legsürgetőbben segélyért.

Távol áll tőlem, hogy a tanítók nyomorúságos helyzetét a hitfelekezeti iskola-fentartók közönyének, vagy a culturalis érdekek iránti érzékhányának rójjam fel. Tapasztalás szerint a tűrhetetlen helyzet igazi oka a saját erejükre utalt hitfelekezetek anyagi gyöngeségében található.

A helyzet képét azon okból vázoltam, hogy szemléltethetővé tegyem: hol és mily irányban követel első sorban orvoslást a tanítók helyzete és hogy e kép szemlélete rávezessen a mód megjelölésére is, mely a viszonyok javítására vezet.

Ha egyszer elismertük azt, hogy 1868: XXXVIII. t.-cz.-ben megjelölt fizetési minimum elengedhetetlen kelléke egy népiskola megfelelő működésének s ha ezzel szemben constatáltuk a tényt, hogy a hitfelekezeti népiskolák nagy része a törvény meghozatala óta eltelt 23 év óta nem felelt meg ezen, rájuk akkoriban kötelezőleg ki nem terjesztett kelléknek, akkor csakhamar tisztába jövünk az iránt, hogy e baj orvoslására kétféle út és mód áll előttünk.

Az egyik az volna, hogy az 1868-iki törvényben megszabott fizetési minimum a felekezeti iskolákra nézve is egyszerűen kötelezőnek mondatván ki, ez által ama feltételek közé iktattatnék, a melyek alatt a hitfelekezetek népiskolát állítani és fentartani jogosítva vannak és melyeket a többször idézett törvény 11. §-a sorol elő. Ennek további következtetése pedig az volna, hogy miután, mint előbb kiemeltem, a hitfelekezeti iskoláknál a tanítói fizetés elégtelen kiszabásának oka majdnem minden esetben az anyagi eszközök elégtelenségében, nem a jóakarathányában rejlik, a minimum kötelező kimondása daczára a fizetések a felekezeti népiskolák nagy tömegénél változatlanok maradnának és így mindazokra nézve beállana az 1868: XXXVIII. t.-czikk 15. §-ában megjelölt eset, vagyis a közös községi iskola föllállításának szükségessége, mely esetben, ha a polgári község anyagi ereje is elégtelennek bizonyulna, az állami segély ugyancsak az 1868-iki törvény alapján nyujtatnék.

Tekintettel arra a fontos szerepre, a melyet hitfelekezeteink az iskolaügy terén eddig játszottak, s arra a kétségbevonhatlan tényre, hogy az iskolaügy iránti érdeklődésüket, áldozatkészségüket és a körüli élénk tevékenységüket jövőben sem nélkülözhetjük, sem méltányosnak, sem czélszerűnek nem látszanék a fenforgó kérdés megoldására oly utat választani, a mely a hitfelekezetek részvételét a népiskolai közoktatás terén a jelenlegihez képest előreláthatólag fölötte szűk térre szorítaná.

Ez okból más megoldási módot kelle keresnem, s ezt nem találhattam fel másban, mint a néptanítói fizetés minimumát saját erejükből biztosítani nem képes hitfelekezeti népiskolák állami segélyezésében.

De midőn ez által a kínálkozó két mód közül a hitfelekezetekre

nézve sokkal kiméletesebbet, sokkal méltányosabbat választottam, viszont nem volt szabad megfedkezmem arról sem, hogy az e kérdés körül csoportosuló állami érdekeket e mód választása mellett is kellőleg megóvjam.

Ez okból mulhatlanul szükségesnek, de minden tekintetben jogosultnak is tartom legalább az államsegélyt igénybe vevő felekezeti népiskolákkal szemben az állami ellenőrzés és befolyásvétel nagyobb mértékének biztosítását, mint a minőre az 1868-iki törvény módot nyújt.

Indokolja ezt első sorban magának a többször idézett s e törvényjavaslatnál is elvi alapúl szolgáló 1868: XXXVIII. t.-cikknek álláspontja, mert az nyilvánvalólag éppen azért szól csupán a községi és magánépiskolák állami segélyezéséről, mert csupán ezekkel szemben biztosít az államnak kiterjedtebb felügyeleti jogokat; midőn tehát most a segélyezés köre terjesztetik, azzal párhuzamosan kell az állami ellenőrködés és befolyás körét is tágítani. Indokolja továbbá az, hogy az államsegély mikénti felhasználását ellenőrizni a kormánynak mindenestre joga, de kötelessége is és indokolja végül különösen ama körülmény, hogy az állami befolyásvétel — úgy, a mint a törvényjavaslatban contemplálva van, korántsem a kormányhatalomnak mint önczélnak kiterjesztésére, vagy a felekezeti jogok fölösleges és bántó megnyirbálására céloz, hanem egyedül a legfontosabb állami és közművelődési érdekek biztosítására van hivatva szolgálni, ez által biztosítottván az, hogy a segélyezett felekezeti népiskoláknál csak kifogástalanul minősített egyének foglalhassanak el tanítói állást, hogy továbbá államellenes üzemeket folytató tanítók meg ne tűressenek s végül, hogy a tanítók elmozdíthatatlanságának fontos és az 1868-iki törvény által csak a községi iskolákra alkalmazott elve az e törvényjavaslatban megjelölt hitfelekezeti iskolákra is legalább törvényileg kiterjesztessék.

Attérek már most az e törvényjavaslatban megállapított fizetési minimum mérvének indokolására.

Nem zárkózom el annak elismerésétől, hogy a tanítók helyzete a népoktatási intézetek minden fokozatán és az egész vonalon javításra szorúl, mert a 23 év előtt megállapított minimum szerint alakult fizetések a mai fokozottabb igényekkel nem állnak arányban. Azonban számot kell vetnünk az ország anyagi erejével, mely ily nagy arányú kiadást nem lenne képes elviselni.

Azért midőn a tanítók anyagi helyzetének javítására irányuló közhajt ezen törvényjavaslat benyújtásával teljességre vezetni kívánom, anyagi erőink mérlegelésével, csak annyit vehetek célba, a mennyit a lehetőség megenged. Ez az első lépés a legtűrhetlenebb viszonyok orvoslására kíván vezetni; de következményeibe mégis messze terjedő és áldásos kihatású lesz, s a népoktatásügy nagy és általános lendületét fogja maga után vonni.

E törvényjavaslat a tanítók anyagi helyzetének javítására két irányban tartalmaz intézkedést:

1. az alapfizetésnek mindenütt a minimumra való fölemelését;
2. az alapfizetés után korpótlék biztosítását, mely a szolgálati

évek arányában emelkedő és a nyugdíjba is beszámítandó járandóságot képez.

A jelzett két irányú intézkedés az állami és összes községi tanítókra nézve egyik részben, vagyis a fizetési minimumot illetőleg, — az állami és államilag segélyezett községi iskolák tanítóira nézve pedig mind a két részben már az 1868. évi XXXVIII. t. cz. és a korpótlék tárgyában kibocsátott 1880. évi 32.944. számú miniszteri szabályrendelettel meg van állapítva. A jelen törvényjavaslat célja a fizetésre vonatkozó törvény rendelkezését a hitfelekezetekre, — és a korpótlék kötelező kiszolgáltatását a hitfelekezeti és államilag eddig nem segélyezett polgári községek iskoláira és tanítóira is kiterjeszteni.

Az 1. §-hoz. Az általános indokolásban érintettem, hogy a fizetésnek a népoktatási törvényben megszabott minimumnál magasabbra szabását is kívánatosnak tartanám. Azonban az ez irányban tett számítások arra az eredményre vezettek, hogy az 1868. évi XXXVIII. t. cz. 142. §-ának rendelkezésén túl nem mehetek. Mert a 300 frtnak csak 400 frtig való felemelése is sokkal nagyobb terhet róna az állampénztárra, mint a mennyit az egyéb fontos közczélok ellátásának sérelme s a polgárság adóterheinek jelentékenyebb fokozása nélkül elviselni bírna.

A jelen törvényjavaslattal célba vett intézkedés pénzügyi következményeinek feltüntetésére álljanak itt a következő adatok:

A hitfelekezeti iskoláknál ez idő szerint 5.278 olyan tanítói állás létezik, a melynek illetménye nem éri el a 300 frtot. Megjegyzem, hogy ezen állásoknál a tisztán tanítói járandóságokon túl a tanítói hivatallal összekötött kántori teendőikért járó illetmények is beszámítvák.

Ezen alapon eszközölt számítás szerint a 300 frton alóli fizetések 300 frt minimumig való kiegészítésére 603.455 frtnyi összeg igényeltetik.

Ekkora lesz azon teher, mely a jelen javaslat törvényerőre emelkedése esetén talán egészben, mindenesetre azonban nagy részben az állampénztárra hárul.

Ha pedig a fizetések általánosabb és magasabb arányban való emelése és a minimumnak 400 frtban való megállapítása vétetnék célba, az pénzügyileg a következő eredményre vezetne:

1. Az államilag segélyezett községi elemi iskolák tanítóinak fizetési kiegészítésére 623 állomás után (a mostani összes pótlékok beszámításával — és ide sorozva mintegy 150 állami tanítót is) kerek összegben 32.672 frt szükséges.

2. Az államilag nem segélyezett községi népiskolák tanítóinak fizetésére 387 állás után 24.807 frt többlet igényeltetnék.

3. A hitfelekezeti elemi tanítóknál 300 frton alóli fizetések és a 300 frton felüliek 400 frtig való kiegészítésére — ha a kántori illetményeket is beszámítjuk — 9.015 állomás után 1,384.855 frt fedezetre lenne szükség.

E szerint a 400 frtos minimum megállapítása esetén a kántori járandóságok beszámításával 10.025 tanító fizetésének emelésére lenne szükség s e célra 1,442.334 frtra menő fedezet kívántatnék.

Ekkora terhet az állampénztár a mostani viszonyok közt nem bír elviselni és alig lehet rá kilátás, hogy a közelebbi jövőben is, egyéb közérdek csorbitása nélkül elviselhetne.

E szerint a pénzügyi szempont arra intett, hogy ezúttal messzebbre menő intézkedés kezdeményezésétől tartózkodjam és meg kelle elégednem azzal, hogy a törzsfizetések az egész vonalon 300 frtra emeltessenek fel.

De míg a pénzügyi tekintetek a nagyobb teherrel járó újítástól tartózkodni kényszerítettek, addig a kultúrállamok általános viszonyait megfigyelve, nem is tűnt fel a mérsékelt határon túlmenő intézkedés elengedhetetlen szükségnek. Mert, ha az ausztriai császárság és a cultura tekintetében előkelő Németország és Svájc viszonyait vesszük szemügyre, úgy azon eredményre jutunk, hogy bár általánosságban a néptanítók ott a mieinknél jobb ellátásban részesülnek, t. i. az átlagfizetés ott nagyobb: a magyarországi tanítók fizetése a most célba vett intézkedés folytán mégis elérni, vagy legalább megközelíteni fogja az említett államoknak tanítói viszonyait.

Összehasonlítás végett csak röviden idézem azon adatokat, melyek az osztrák, németországi és svájci viszonyok és saját viszonyaink közti különbségekre világot vetnek.

Ausztriában a néptanítók fizetési minimuma a koronatartományok némelyikében alig haladja túl a népoktatási törvényünkben megszabott minimumot, Galiczia, Szilézia és Vorarlberg pedig 300 frttal épen a nálunk divó fizetési fokozaton áll. Meg kell jegyezni, hogy míg a mi törvényünk nem tesz különbséget tanító és tanítónő között: addig Ausztria némely tartományában a nők azon hátrányos helyzetben vannak, hogy illetményök kevesebbre van szabva és a tanítók illetményeinek 60—80 százalékát teszi.

A német birodalomban a néptanítók fizetési illetményei szintén szabályozva vannak és jól lehet a pénzügyi viszonyok ott sokkal kedvezőbb fizetések megszabására lehetőséget nyújtanak: a tanítói fizetés átlaga a vidéki helyeken 855 márka, sőt tartományok és kormányzóság kerületek szerint részletezve az adatokat, sok helyütt még ezen országos átlagon is jóval alul álló fizetéseket találunk.

Svájcban a szabályozott fizetések sokféle fokozatai közt a legnagyobb hullámzás tapasztalható. Azonban a fizetési viszonyok alig néhány kantonban mondhatók általánosan kedvezőknek a mieinkhez képest. Ellenben a következő kantonokban a fizetési viszonyok vagy megközelítik a mieinket, vagy pedig ezeknél még kedvezőtlenebbek: Bern, Luzern, Freiburg 800 frank átlaggal; Bazel 700, Nidwalden 650, Tessin 500—600, Neuburg 500—650 frank fizetési fokozatokkal szerepel; Uriban és Obwaldenben 530, Schwyzben 500, Wallisban 400, Graubundenben 340 frankra száll le az átlagos fizetés. Feltűnő a tanítónők hátrányos helyzete a férfitanítókkal szemben. Fizetési illetményük mindenütt szűkebbre van szabva. Így a tanítónő Bernben és Freiburgban 700, Luzernben 600, Nidwaldenben 370, Wallisban és Uriban 350, Neunbergben 300—450, Schwyzben 300 frank fizetést húz. Tessinben pedig a tanítói fizetéshez viszonyítva $\frac{4}{5}$ -résznyi összeget.

Ezen adatok alapján összehasonlítva a helyzetet, arra a meggyő-

ződésre jutunk, hogy a tanítók anyagi helyzete tekintetében nem vagyunk annyira elmaradva a szomszédos államoktól — a melyek culturájok ápolására régóta nagy gondot fordítottak — hogy a miatt anyagi erőnk túlhajtott megterhelésével kényszerülnénk egyszerre nagyobb erőfeszítésre. A jelen törvényjavaslattal célba vett intézkedés olyan helyzetbe hozza népoktatásunkat, hogy tanítóink anyagi helyzete tekintetében is megállhatjuk az összehasonlítást.

Azért bár óhajtható lett volna a megfelelő anyagi eszközök birtokában, a tanítóság egészére kiterjedő és jelentékenyebb mérvben javító intézkedést tenni: a javaslatba hozott szerényebb, de kezdeményezésnek elég jelentékeny mód alkalmazása is már nagy haladást jelent; a tanítók igen nagy contingensét érinti és éppen a legszegényebb sorúakra nézve igen jelentékeny jótétemény.

Azontúl nem tévesztendő szem elől, hogy a célba vett intézkedés csak éppen a minimumot szabja meg, a mi természetesen nem zárja ki, hogy egyes esetekben az iskola-fentartók anyagi helyzetükhöz képest magasabb fizetésben részesítsék tanítóikat, a mi a jövőben remélhetőleg nagyobb mérvben fog megtörténni, mint eddig.

A 2. §-hoz. A néptanítóság részére a szolgálati idő arányában korpótlékot biztosítani a tanítók anyagi helyzetének javítása szempontjából igen fontosnak tartom.

S ez még talán indokoltabb módja a segítségnek, mintha a fizetés magasabbra stipuláltatnék. A fiatal kezdő tanító ugyanis csekélyebb anyagi eszköz birtokában is megélhet; a haladó korral, a szolgálati idő későbbi folyamán van szüksége a tanítónak a fokozottabb jövedelemre, a mikor a család-eltartás gondjai és terhei beállnak.

A korpótlék megállapítását méltányossá teszi továbbá azon körülmény, hogy néptanító csak a legritkább esetben részesül előléptetésben, legnagyobb részük egész életén keresztül egy helyhez és álláshoz van kötve.

A korpótlékról az 1868. évi XXXVIII. t.-cz. nem rendelkezik. És eddigelé a tanítóknak csak kis része — leginkább fejlettebb viszonyok közt levő városokban — részesül e kivételes kedvezményben. Csak az állami és államilag segélyezett népiskolák tanítói élveznek általában korpótlékot, mely miniszteri szabályrendelettel van szabályozva. Addig, míg a szolgálati korpótlék ügye törvényhozásilag általánosságban rendeztetnék, legcélszerűbbnek látszik és teljesen méltányos is, hogy azon rendelkezés, mely az állami és államilag segélyezett községi iskolák tanítóira fennáll, a korpótlék kötelező kiszolgáltatásának kimondása mellett, a többi néptanítókra is kiterjesztessék, fenhagyatván, hogy egyes iskola-fentartók tanítóikat az állami szabványokban megállapított módozatnál nagyobb kedvezményekkel járó korpótlékban részesíthessék.

A korpótlékra vonatkozólag 1880. évi deczember hó 15-én 32.944. szám alatt kelt vallás- és közoktatásügyi magyar királyi miniszteri rendelettel kiadott szabályrendelet főbb intézkedéseit az alábbiakban jelzem:

A korpótlék minden ötödik évi szolgálat után válik esedékessé,

végleges minőségben alkalmazott és tanképesítéssel bíró tanítók számára.

A korpótlék 30 szolgálati évig bezárólag, öt évről öt évre állapítatik meg és a törzsfizetésnek 10 százalékát teszi.

A pótlék megállapításánál azonban csak az 1868. évi XXXVIII. t.-czikk 142. §-ában legkevesebből meghatározott fizetés szolgál alapul, vagyis elemi iskolai rendes tanítókra nézve 300 frt. A magasabb fizetéseknél a többlet az ötödéves pótlékba betudatik mindaddig, míg idő múltán a korpótlék összege a fizetési többletet meg nem haladja. Ennek bekövetkeztével a további korpótlék teljes összegekben szolgáltat ki.

A 2. §. 2-ik bekezdésének rendelkezését azon körülmény parancsolja, hogy ha a korpótlékok a szolgálati évekre visszamenőleg állapíttatnának meg, az erre szükséges fedezet túlságos nagy terhet képezne.

A tanítók egyébiránt, a kiknek egy része eddig 300 frtnál is kisebb fizetésre volt utalva és a mellett korpótléokra egyáltalán nem számíthattak, megélhetés tekintetében hasonlíthatlanul jobb viszonyok közé jutnak, a midőn ezen túlra a 300 frt törzsfizetésen felül még ennek 30 évig terjedő quinquenniumok 30 frtjával fokozódó emelkedése is biztosíttatik számukra. A visszamenő számítást különben a tanítói nyugdíjintézmény, illetőleg a nyugdíjalap sem engedi meg, minthogy ezen alap matematikai mérlege ezen eshetőséget nem öleli fel.

A korpótlék megállapítása nemcsak a minimumon alúl álló fizetéssel ellátott tanítókra kiterjedő jótétemény, hanem általánosabban kihat a tanítóság nagyobb tömegére is és a törvényjavaslattal célzott intézkedésnek ezen része úgyszólván az összes tanítóság helyzetének javítását tűzi ki és fogja eredményezni.

A korpótlék megállapítása 30 évi szolgálat után 180 frtnyi fizetésjavítást jelent, a mi jelentékenyen több, mintha a fizetési minimuma 400 frtra emeltetett volna korpótlék kötelező megállapítása nélkül.

Annak feltűntetésére, hogy a korpótlék mily szélesen kihat a tanítók anyagi helyzetének javítására, kimutatni kívánom, hogy azon tanítók közül, a kik eddig korpótlékban nem részesültek, de a fent hivatkozott szabályzat szerint ezután részesülni fognak, a következő létszám van érdekelve:

Az első öt év leteltével korpótlékot kap 7078 tanító, tíz év múlva 8146, tizenöt év múlva 8826, húsz év múlva 10154, huszonöt év múlva 10.908, harmincz év múlva 11.545. Tehát az összes elemi tanítóságnak több mint fele van érdekelve a korpótlék jótéteménye által.

Nem tartom érdektelennek részletesebben is megvilágítani azt az előnyös változást, a mit a jelen törvényjavaslat a mostani állapottal szemben eredményezni fog úgy a tanítók megélhetési viszonyaiban, valamint a népoktatás állapotában.

E célból ismét a statisztikai adatokat szólaítatom meg.

A 300 frton alúli illetménynyel összekötött tanítói állomások közt az alábbi fizetési fokozatok mutatkoznak:

Olyan állomás, melynek illetménye 50 frtig sem terjed, 173 létezik.

50-től 100 frtig terjedő fizetéssel van ellátva 449 állomás.

100-től 150 frtig 985 állomás; 150-től 200 frtig 1070 állomás; 200-tól 250 frtig 1472 és 250 frttól 300 frtig 1129 állomás található.

A képesítetlen tanítók száma 2907-re megy. Könnyen magyarázható dolog, hogy a hihetlenségig silány fizetéses állomásokat ilyen egyének töltik be tanítói minőségben; mert képesített tanító kész inkább pályát változtatni, mintsem ilyen nyomorúságos existenciára vállalkozzék. A minimumon alóli fizetéssel összekötött 5278 álláson nagyobb részt tehát képesítés és oklevél nélküli egyének vannak alkalmazva és ezeknek ismét nagyobb része hivatás és műveltség nélkül való s az értelmiség és erkölcsi megbízhatóságnak alantas színvonalán áll. Ezek elemi tanítói minőségben való működése kiszámíthatatlan kárára van az ügynek.

A czélba vett intézkedés hivatva van megorvosolni népoktatásunk imént felmutatott megrögzött baját.

Az 50 frton aluli és 100 frtos stb. silány existenciák pár év alatt aránylag tisztességes megélhetést nyújtó állásokká változnak át. Három év múlva minden tanítónak természetbeni lakáson túl lesz 300 frt biztosított fizetése. Öt év leteltével a fizetés 30 frt korpótlékkal fog gyarapodni s a tanítóinak nagy megnyugvást fog nyújtani annak tudata, hogy 30 szolgálati év alatt 180 frtra felszaporodott korpótlékának beszámítása mellett 40 évi szolgálat után 480 frt nyugdíjjal léphet nyugalomba.

A helyzet ezen változása egyrészt a 300 frton alúli fizetéssel ellátott állásokon nyomorgó és kétezret jóval meghaladó okleveles tanítónak szerény bár, de tisztességes existenciát biztosít, másrészt a népoktatást megtisztítja az oda nem való elemektől s a képesítetlen egyének kiküszöbölésével álláshoz juttat ugyanannyi képesített tanítót, a népnevelés pedig a képesített tanítók e nagy tömege útján valójában mintegy 2900 új iskolát nyerend.

A 3. §-hoz. Az e szakaszban foglalt rendelkezést indokolja az iskola-fentartók anyagi helyzetének figyelembevétele. Azonban másfelől gondoskodni kellett a tanítók vitális érdeke megóvása végett arról is, hogy a nem készpénzbeli járandóságok értékének ingadozása folytán a tanítói fizetés csorbulást ne szenvedjen.

Továbbá lényeges dolog, hogy az illetmények pontos kiszolgáltatásával is tűrhetőbbé tétessék a tanítók helyzete s ez okból szükséges volt az illetmények előleges kiszolgáltatását biztosító rendelkezésre annyival inkább, mert eddig e részben törvényhozási intézkedés hiányzott s ennek nem létében az iskola-fentartók által követett nagyon eltérő gyakorlat mellett sokszor merültek fel panaszok a miatt, hogy a tanítói fizetés késedelmesen szolgáltatik ki.

Az illetmények részben terményekben való kiszolgáltatását, mint az iskola-fentartók részére adott cencsessiót az érték megfelelő biztosításán és a pontos kiszolgáltatáson túl még szükségesnek láttam azon feltételhez is kötni, hogy a terménybeli járandóságokat maga az iskola-fentartó szedje be és a tanító megkíméltesse azon eddig igen elterjedt szokás kellemetlenségeitől, hogy az iskolázttató szülőkkel szemben

a tanító tekintetett a közvetlen követelő félnek s a fizetésre kötelezetek vonakodása esetén neki kellett azokkal pereskednie. Ez a gyakorlat már azért is megszüntetendő, mert az abból eredő odium nagy ártalmára szolgál a közönség előtt a tanítói tekintélynek és iskolának; de különben is az iskola-fentartó és tanító közt fennálló szerződéses viszonyokból jogilag is az a következmény folyik, hogy az iskola-fentartó által a tanító javára kötött illetményeket maga az iskola-fentartó legyen köteles kiszolgáltatni s ha pereskedésre kerül a dolog, az iskola-fentartó álljon szemben a hátralékos felekkel.

A tanítók vitális érdekeit a fentjelzett irányban biztosítani célzó 4., 5. és 6. §-okban foglaltakhoz, melyek egyébiránt 1868. évi XXXVIII. t.-cz. nyomdokain haladnak, ezen utóbbi szempontból kiegészítésképen szükséges hozzáadni a 7-ik §-ban foglalt rendelkezést, mely az iskola-fentartók támogatására, esetleg azok mulasztásai esetén a tanítói illetmények behajtásánál a polgári hatóság közbelépését rendeli el. Ezen eljárás által ki lesz kerülve az eshetőség, hogy perpatvar és huzavona esetén a tanító hosszabb ideig ellátás nélkül maradjon.

A 8. §-hoz. Az 1868. évi XXXVIII. t.-cz. 141. §-a megengedi, hogy a hitfelekezeti iskolai tanító kántori teendőket végezhesen. Ezen intézkedéssel törvényes formát nyert a régi szolgálati viszonyokból fejlődött és nagyon kiterjedt gyakorlat, mely szerint a hitfelekezeti iskoláknál kisebb községekben a kántori és tanítói állás egyesítve van és e két hivatal után járó illetmények együtt teszik a tanítói fizetést.

Ezen gyakorlat megváltoztatását a szolgálat érdekében nem tartom szükségesnek, mert azon esetekben, a midőn e különben compatibilisnek tekinthető két állás teendőinek ellátása egyik vagy másik hivatal hátrányára válnék, maguk az iskola-fentartók segítenek a helyzeten vagy segédtanító vagy segédkantor alkalmazásával, vagy pedig az által, hogy a két hivatalt külön rendszeresítik. A szegényebb iskola-fentartók érdeke ellenben kívánatosá teszi, hogy a kántortanítói teendők egyesített ellátása továbbra is meg legyen engedve.

Ennek folytán a tanítói fizetés, illetőleg a fizetési minimum megállapításánál sem tartom szükségesnek a kántori teendőért járó külön illetményektől eltekinteni — bár kétségkívül méltányosabb lett volna tisztán a tanítói fizetést venni figyelembe.

Két indok volt, a mi ezen intézkedést lehetetlenné tette.

Az egyik a kérdés pénzügyi oldala. Ha a mostani fizetéseknek a minimumig való kiegészítésénél tisztán a tanítói járandóságokat vettem volna alapul: oly nagy összegre lett volna szükség, a minőt a financiaiánk el nem bír és a mi az egész intézkedés keresztűlvitelét esetleg kockára tenné.

A fentebb közölt számításban, a hol ki van mutatva, hogy a tanítói fizetések kiegészítése minő pénzügyi következményekkel jár a tanítói fizetések mai alakulásukban, vagyis a kántori illetmények beszámításával vannak alapul véve.

Ha azon illetményeket, melyek természetüknél fogva kántori járandóságoknak tekinthetők, a tisztán tanítói illetményektől elválasztjuk és

csak a tanítói fizetést akarnók kiegészíteni: akkor a következő pénzügyi eredményekkel kellene számolnunk.

A 300 frton aluli fizetéssel ellátott tanítói állomások közt 9305 van olyan, a hol a tanító, mint kántor egyszersmind, kántori illetményt is húz. Ha a kántori járandóságokat eltekintve, tisztán a tanítói illetményt vesszük alapul: akkor ezen 9305 tanító fizetésének a minimumig való kiegészítésére 1,384.758 frtra rugó összeg igényeltetnék. Ez 781.303 frttal haladja túl azon összeget, a mi az esetben válik szükségessé, ha a fizetésbe a kántori illetmények is betudatván, már 5278-ra leapadt állomás fizetésének kiegészítéséről kell gondoskodni.

Hogy a kántori illetmények a tanítói fizetéseknél mily nagy összegekben szerepelnek annak feltüntetésére jelezni kívánom, hogy a fizetések 400 frtra számított kiegészítése esetén a kántori illetmények be nem számítása már 1,234.253 frt különbözetet eredményez.

Ha pénzügyileg kivéhetetlennek kell tekintenem, hogy a fizetések kiegészítése czímén 603,455 frt helyett 1,384.758 frt évi kiadással terheltessék az állampénztár, a pénzügyi lehetetlenséget még kézzelfoghatóbbá teszi azon további teher, mely a korpótlékok czímén háramolnék budgetünkre s melynek mérvéről alább fogok tájékoztatást adni.

A másik ok, a mi miatt a minimum megállapításánál a kántori illetményeket nem volt lehetséges mellőzni, a tanítói szolgálatnak régi historiai fejlődésből eredő és a múltból átörökölt helyzet, mely szerint e két állás igen sok helyütt, a róm. kath. és a g. kath. kisközségi felekezeti iskoláknál pedig úgyszólván mindennütt, egymással össze van forrva, mi a fizetések tényleges elkülönítését is nagy mérvben megnehezítené.

Egyébiránt e kettős jövedelem eddig is együtt adta meg a tanítónak a megélhetést s így a czél, melynek elérésére e törvényjavaslat irányul, a kántortanítókat illetőleg is biztosítva lesz, a midőn részükre, bár részben más czímen élvezett jövedelem betudásával a megélhetés eszközeinek oly mértékét kívánja megállapítani, aminőt általában a tanítók ellátására minimum gyanánt megkövetel.

A 9. §-hoz. Ezen §. 1-ső bekezdésében foglalt rendelkezés azon nézeten alapúl, hogy az államnak közbenlépése csak akkor indokolt, ha az illető iskola-fentartók in specie a hitfelekezetiék saját ügykörükben és saját erejükből nem intézkednek. Távol áll tőlem ugyanis minden olyan törekvés, mely az illetőknek önrendelkezési jogát szükség nélkül megszorítani kívánná. De másrészt záros határidőhöz kellett kötni az iskola-fentartók eljárását; az esetleg beálló passiv ellenállást megfelelően ellensúlyozni kellett, minthogy különben nem érjük el a kitűzött czélt és a mostani helyzet sok helyütt változatlan maradna.

Egyébiránt e rendelkezés egészen az 1868. évi XXXVIII. t.-cz. nyomán halad. E törvény 11. és 35. §-ai megjelölték a hitfelekezeti és községi iskolák fentartási forrásait s a 43. §. a polgári községek számára saját erőforrásaik elégtelensége esetén utat nyitott az államségélyre. A jelen törvényjavaslat a tanítók anyagi ellátása érdekében egyrészt kötelező rendszabályt alkot a végből, hogy az iskola-fentartók a törvényben első rendben kijelölt saját erőforrásaikat kihasználják,

a mennyiben pedig ez a cél biztosítására elégtelen lenne: támogatásért az államhoz forduljanak; másrészt új rendelkezést tartalmaz a 43. §-nak a hitfelekezeti iskola-fentartókra való kiterjesztésével, a mi pedig jogi és logikai consequentiája annak, hogy a népoktatási törvény 142. §-ával járó terhek a hitfelekezetekre is kiterjesztettek.

A jelen törvényjavaslat 9. §-ának végpontjában foglalt rendelkezés is csak igazságosnak ismerhető el és az 1868. évi XXXVIII. t.-cikkben kifejezett elveken alapul. Ugyanis a jelen törvényjavaslat törvényerőre emelésével az 1868. évi XXXVIII. t.-cikk 142. §-ának az iskola-fentartó hitfelekezetekre is kiterjesztett rendelkezését ezek ezentúl épen úgy kötelesek lévén teljesíteni, mint a hivatkozott törvény 11., 12. és 13-ik szakaszaiban foglalt feltételeket: ebből önként következik, hogy ha a 142. §-ban megállapított kötelességnek az állam részéről kinálkozó támogatás daczára sem felelnének meg, akkor előáll azon rendszabály alkalmazása, mely a törvény egyéb, a felekezetekre nézve is kötelezővé tett feltételeinek nem teljesítése esetén, mint ultima ratio az 1868. évi XXXVIII. t.-cz. 15. §-ában megszabva van.

A 10. §-hoz. Az e §-ban foglalt rendelkezés azon eshetőség megakadályozására céloz, hogy az iskola-fentartók az általuk eddig saját anyagi forrásaikból kiszolgáltattott tanítói fizetéseket alább ne szállíthassák a végből, hogy a jelen törvényjavaslat törvényerőre emelése alkalmából államsegélyt vehessenek igénybe, vagy ez után nagyobb államsegélyben részesülhessenek. Ez a praeventiv rendszabály az állam pénzügyi érdekeinek és ez által közvetve az összes állami támogatásra utalt iskola-fentartók jogos igényeinek megóvása végett szükséges, mert mind a két érdek kívánatossá teszi, hogy egyes iskola-fentartók az állam anyagi hozzájárulását csak oly mérvben vehessék igénybe, mint a mint arra a valódi szükség és kölcsönös méltányossági tekintetek alapot nyújtanak. Különböztetve e rendelkezést az 1868. évi XXXVIII. t.-cz. 143. §. 2-ik bekezdésében foglalt szabványa is indokolja.

A 11. §-hoz. E szakaszban egyrészt meg van állapítva az eljárás azon esetekben, a midőn az állami támogatás szüksége beáll, másrészt megállapíttatnak az állam hozzájárulása fejében, ennek kormánya részére biztosítandó befolyás föltételei. E föltételek nagy fontosságúak és nagy horderejűek egyaránt. De az állami támogatásnak természetes és jogos következményei. Mert, mint ezt a jelen indokolás bevezetésében is kifejtettem, nem férhet kétség azon alapelv helyességéhez, hogy a hol az állam segélyezőleg közbelép, jogosítva is van, saját érdekeinek nagyobb mérvben való biztosításáról gondoskodni, mint ez eddig történni lehetett. Ezen alapelv alkalmazását javaslatomban az iskola-fentartók önkormányzati jogának lehető legmesszebbre menő kiméletével kívántam érvényre emelni. Azonban mindenesetre gondoskodnom kellett az alkalmazandó tanítók személyét és törvényes képesítségét illetőleg a legnélkülözhetlenebb garantiákról. Mert az semmi szín alatt sem volna megengedhető, hogy — bár csak részben is — az állam terhére alkalmazott közegek az állam által törvényhozási úton kikötött képzettségi feltételeknek ne feleljenek meg, vagy pedig állami és erkölcsi szempontból alapos kifogás alá eshessenek.

Az állami és erkölcsi szempontból való kifogásolhatás különben a középiskolák rendelkezéséről szóló 1883. évi XXX. t.-cz. analog rendelkezésein alapúl.

Másrészről kiemelendőnek tartom, hogy e törvényjavaslatban a hitfelekezetek részére is még a legvégső esetre nézve is fennáll az a garancia, hogy népiskoláikba csak saját vallásfelekezetükhöz tartozó tanító fog alkalmaztatni és annak személyére nézve az illetékes egyházi főhatóságnak mód nyújtatik a véleményes nyilatkozattételre.

E §. c) pontja alatti rendelkezés szerint államilag segélyezett községi iskoláknál — és pedig tekintet nélkül arra, hogy a törvény hatályba lépte előtt már segélyeztettek, vagy csak ezentúl fognak segélyben részesülni — a tanító-választási eljárás az eddigtől eltérő szabályozást nyer. Az 1876. évi XXVIII. t.-cz. 13. §-ának 1-ső pontja, oly értelemben módosíttatik, hogy ha az államsegély 50 frtot meghalad, a községi iskolaszék által a közigazgatási bizottság egy küldöttjének elnöklete alatt megejtett választás a közigazgatási bizottság útján a vallás- és közoktatásügyi miniszter jóváhagyása alá terjesztetik.

Az 1876. évi XXVIII. t.-cz. fentidézett rendelkezésének ily értelemben való módosítása jelen törvényjavaslatban foglalt és e szakasz indokolásában fentebb kifejtett két alapelv logikai következménye, melynek egyenlőképen való alkalmazását azon okból sem mellőzhetem, mert nem tartanám a méltányossággal összeegyeztethetőnek, ha a kormány az állami hozzájárulás fejében, a tanítók alkalmazásánál a hitfelekezetekkel szemben több jogot és nagyobb befolyást kötne ki a maga részére, mint a mennyit a polgári községekkel szemben érvényesít.

A 12. §. rendelkezései ugyanazon indokok folyománya, melyek az előző szakasz mellett szólnak.

Az állami befolyásnak nemcsak a tanítók alkalmazásánál szükséges kellő súlyt és érvényesülést biztosítani, hanem akkor is, a midőn a tanítók elmozdítása forog szóban. Teljesen kizártnak kell tekintenem annak megengedhetőségét, hogy az állam által, bár csak részben fizetett, vagy a közoktatási miniszter által egyes esetekben az illető iskola-fentartók ismételt ellenkezése folytán kinevezett néptanító a miniszter hozzájárulása nélkül állásából fegyelmi úton végleg elmozdítható legyen, valamint hogy kikerülhetlen oly intézkedés is, mely a miniszter által szükségesnek ítélt fegyelmi eljárási tényleges alkalmazását minden viszonyok között — habár a felekezeti külön ügykör respectálásával — biztosítandja.

Különösen szükséges pedig gondoskodni, hogy államellenes iránynyal szemben az iskolához és tanítói működéshez fűződő állami érdekek minden viszonyok között megóvassanak.

Erre szolgál e szakaszba foglalt azon szabvány, mely szerint államellenes irány kiderülése esetén az illető iskolai főhatóságok esetleges elnázásával szemben is érvény szereztetik a legfelsőbb állami érdekeknek a miniszterre ruházott rendelkezési jog útján.

Ezen jog megállapítása nem új intézkedés, törvényhozásunkban már két helyütt nyert sanctiót ezzel rokontermészetű rendelkezés, és pedig az 1883. évi XXX. t.-czikkben, melynek 50. §-a a felekezeti kö-

zépiskolákkal szemben hasonló esetben alkalmazandó eljárást szabályozza; a kisdédóvról szóló 1891. évi XV. t.-cz. még tovább megy és a 41. §-ban azon esetre, ha felekezeti kisdédóvönöképző intézetben államellenes iránynak jönne tudomására, a minisztert még a tanító fegyelmi úton való előmozdításánál is gyökeresebb rendelkezésre hatalmazza fel.

E szakasz egyébiránt csak a hitfelekezeti néptanítókról szól, mivel a községi néptanítók fegyelmi ügyeire vonatkozólag már az 1876. évi XXVIII. t.-cz. megfelelően intézkedett.

A 13. §-hoz. Ha az illető iskola-fentartók anyagilag nem elég erősek arra, hogy az aránylag csekély 300 frtnyi évi fizetést szolgáltatassák tanítóiknak, természetesen még kevésbé lesznek képesek a a fizetésen felül a jelen törvényjavaslat 2. §-ában biztosított ötödéves korpótlék megadására. Önként következik tehát, hogy a korpótlék biztosításánál is az államnak segélyzőleg kell közbelépnie. De ezután az is logikai következménye e közbelépésnek, hogy ez esetben is a 11. §. rendelkezései lesznek mérvadók a hitfelekezeti tanítók fegyelmi ügyei e vonatkozólag. Másrészt pedig csak igazságos, hogy a polgári községek előbb az 1868. évi XXXVIII. törvényezikk alapján kivethető iskolai adót vegyék igénybe, mielőtt az állam ingerentiaja kívántatik.

Annak feltüntetésére, hogy a fentebb ismertetett szabályzat szerint megállapítandó korpótlék pénzügyi tekintetben minő következményekkel jár, tájékoztatásul szolgálhatnak a következő adatok:

Az államilag eddig nem segélyezett községi iskoláknál ez idő szerint 214 olyan tanító van, a kinek törzsfizetése nem haladja, vagy csak csekélyebb összeggel haladja túl a 300 frtot s a ki e szerint az első évötödös pótlékre igénynyel bír. Ennek összege megközelítőleg 6420 frtot tesz ki.

A hitfelekezeti iskoláknál alkalmazott 300 frton alúli, vagy csak 300 frtnyi és ennél kevésbé magasabb fizetést élvező tanítók száma 6864. Ezek számára szintén megadandó lesz a korpótlék, melynek összege 205.920 frtra tehető.

Ezek szerint öt év elteltével a tanítók első korpótléka címén 213.340 frtra tehető összeg terhe fog hárulni az állampénztárra, azon esetben, ha az akkor esedékes összes korpótlék fedezésére állami segély vétetik igényben.

A 8. §. indokolásánál kifejtettem, hogy a jelen rendelkezés pénzügyi kivihetősége érdekében a fizetések kiegészítésénél a kántori járandóságokat a tanítói fizetésbe be kell számítani.

Ezen fejtegetésem megerősítése végett itt rámutatok arra, hogy ha a korpótlék kiszabásánál csak a tanítói fizetés vétetnék alapul, akkor öt év elteltével a kiszolgáltatandó első évötödös pótlékok fedezésére nem 212.340 frt, hanem 348.780 frtra menő összeg igényeltetné.

A 14. §. nem szorul indokolásra.

A 15. §. rendelkezését az állam finansziális helyzetének figyelembevétele teszi indokolttá. Az 1. §. indokolásában ki van tüntetve azon aránylag nagy összeg, a melynek fedezése a jelen törvényjavaslat törvényerőre emelkedése esetén az államot valószínűleg terhelni fogja.

Ha figyelembe vesszük azt, hogy a népoktatás rendszeres fejlődő-

dése megköveteli, miszerint a vallás és közoktatásügyi miniszter költségvetése évről-évre emelkedjék; úgy a tanítói fizetések kiegészítésével járó rendkívüli tehernek egyszerre való fölvétele pénzügyileg túlterhelhetéssel járna. A három évre felosztott végrehajtás a tehernek oly mérséklését eredményezi, a mit az állampénztár is elbir, de a mi az érdekelt tanítókra nézve is elviselhető helyzetet teremt. Mert a rendelkezés végrehajtásában a helyzethez mért fokozatos eljárást lehet alkalmazni és első sorban s azután fokozatos sorrendben ezen tanítók helyzetén kell majd segíteni, a kik legkedvezőtlenebb viszonyok közt vannak.

A 16. és 17. §-ok nem igényelnek indokolást.

Budapesten, 1891. évi december hó 5-én.

Gr. Csáky Albin s. k.,
vallás- és közoktatásügyi miniszter.

ISMERTETÉSEK.

Tanítóképző-inézeteink az értesítők tükrében.

1890/91.

A csáktornyai m. k. állami tanítóképző-intézet értesítője.

Közli *Margitay József* igazgató. A kvártalakú terjedelmes értesítőben az igazgató 20 pontban ad számot az intézetnek mozgalmas belső életéről. A tanári testület keblében több rendbeli változás történt, úgy hogy az új testület a következő tagokból állott: *Margitay J.* igazgató (módszertan, horvát nyelv) *Beér F.* (zene,) *Felméri A.* (neveléstan, neveléstörténet, magyar nyelv, történelem), *Gaál J.* (rajz, kézimunka), *Grézló J.* (gyakorlóiskola, torna), *Jaskó K.* (német nyelv, természetrajz), *Ujvári M.* (embertan, lélektan, számtan, mértan, természettan), *Dr. Krasovecz J.* intézeti orvos (egészségtan.)

A tanítónövendékek száma volt I. o. 22, II. o. 12, III. o. 16, IV. o. 12.

Az intézet internatussal lévén ellátva, az értesítő közli az itt érvényben lévő általános rendszabályokat, valamint a felügyeletben segédkező „hetes,” a gyakorlóiskola vezetésében praktizáló „hetes” és a gazdasági „napos” teendőit. Bennlakó növendék 34 volt, míg a közös étkezésben 45 vett részt.

Ezen képzőnek speciális célja lévén a Muraköz és Vend vidék számára horvátul beszélő hazafias tanítókat képezni, a növendékek mindnyájan tanulták a horvát nyelvet, még pedig az I. o. szemléltetés alapján beszéd gyakorlatokat, olvasást, írást; a II. o. nyelvtant; a III. o. nehezebb beszéd- és írásgyakorlatokat, a IV. o. tanítási gyakorlatokat folytatott horvát nyelven. Az utolsó évfolyam tanulója mind sikeresen vizsgázott a horvát nyelvből. Három jelölt horvát iskolákra nyert képesítést, mely képesítést az illetőket a horvát-szlavon iskolákban való működésre is feljogosítja.

Az intézet gazdasági telepe 12 hold kiterjedésben az épület körül

helyezkedik el. Felszerelése úgy az állat, mint a növénytenyésztésre bőséges. Van szállótelep, méhes és selyemhernyó tenyésztés is.

A torna ünnepélyen 32 növendék vett részt, kik közül kettő ezüst érmet nyert, s az intézetnek és tornatanárának elismerő oklevél jutott osztályrészül.

Május 23-án sikerült zeneestélyt és táncmulatságot rendezett a tanárikar az új tornacsarnokban.

A tanszerek gyűjteménye és a könyvtár jelentékeny mértékben szaporodtak év folytán. A gyakorlóiskola 4 osztályú, tanulói leginkább a szomszéd, iskolával nem bíró községekből kerültek ki. Öt csáktornyain kívül a többi vidékbeli földmívelők gyermeke. Tanítási nyelv az I. osztályban horvát magyar, a többi osztályban magyar. Mind a 45 tanulónak anyanyelve horvát.

A kalocsai r. k. tanítóképző intézet értesítője. Közli *Mócsy Antal* igazgató. Évi jelentésében az igazgató a Kalocsán berendezett előkészítő tanfolyamról következőket mondja: „A lefolyt tanév elején igen sokan jelentkeztek felvétel végett. A jelentkezettek túlnyomóan nélkülözvén a kellő minősítést — a 4. középiskolai osztály sikeres bevégzéséről szóló bizonyítványt, szigorú felvételi vizsgálat alá vették. A felvételi vizsgálat írás- és szóbeli volt. Nyolczat feltétlenül elutasítottunk, 15-öt pedig — köztök néhányat korhiány miatt — az előkészítő tanfolyamra utaltunk. Az első évfolyamba így is 33-at vettünk föl, kik közül évközben 1 más intézetbe ment, 3-at pedig még az év első felében az előkészítők közé lefokoztunk.

Megjegyezzük, hogy az előkészítő osztályban olyan növendékek vannak, kik részint ismereteik elégtelenségénél — gyakran a magyar nyelvben való járatlanságuknál fogva is — részint korhiányból utasítatnak az 1 évi előkészülésre, feltéve, hogy azon reményre jogosítanak, hogy egy évi előkészülés után helyöket az I. évfolyamban, rendes növendékeként megállandják.

Az előkészítő évfolyam növendékei egy tanteremben vannak az I. évesekkel; a test- és egészségtan kivételével minden tárgyat és ügyességet az I. évesekkel együtt tanulnak, csak hogy némileg szűkebb körben.

Az ifjúsági önképzőkör magyar nyelv- és irodalmi gyakorlatain kívül még különösen a zenét művelte s készségéről külön színi, dal- és zene estélyen számolt be a nagy közönségnek. Ez estélyen főtiszt. Mayer Béla, valóságos püspök és főtanfelügyelő ékes és tanulságokban gazdag beszédet intézett az ifjúsághoz az „udvariaságról,” így nevezvén azon „könnyen tanítható, de nehezen tanulható alkalmazkodási képességet, mely föllépésünket, megjelenésünket, társalgásunkat tetszővé, kellemessé teszi.”

Az országos tornaversenyre 33 ifjú rándult fel a fővárosba, mely alkalomból a kalocsai ifjak a zeneakadémiai hangverseny-termében zenei ügyességüket is bemutatták, mint azt lapunkban annak idején olvastuk.

Tanári testület: Berauer J. (zene és kántorságtan 24 ó.); Boromisza M. (házi ipar), Horváth P. (rajz, írás), Huber L. áldozár

(német nyelv), Klossy P. (torna), Mócsy A. igazgató (neveléstan, gazdaságtan), Petrovác J. (illir nyelv), Péchy J. (számtan, mértan, alkatmánytán), Stára J. (számtan, mértan és természettud.), Szucsics S. hittudór (tört., földrajz), Virág J. áldozár (hittan, magyar nyelvtan).

Tanítónövendékek: Az előkészítő évfolyamban 15, I. o. 33, II. 21, III. o. 15, IV. o. 21.

A tanítóképesítő vizsgálaton az elnökséget nagyságos Kleiner L. kanonok vitte, míg a magas kormány biztosa gyanánt Erődi Béla, a Ferencz-József-intézet kormányzója működött. A 10 jelölt közül kettő 3 havi újra készülésre utasított. Kántorságra képesített 3 növendék.

A soproni ág. hitv. ev. tanítóképző intézet éresítője. Közli. *Kapi Gyula*, igazgató. Az intézet kormányzó és fentartó testülete a dunántúli ág. hitv. egyházkerület, mely a felügyeletet a kerület elnöksége, iskolai nagy- és kis bizottsága és egy isk. felügyelő által gyakorolja. Tanári testület: *Kapi Gy.* igazgató (nevelés tudományok, zene), *Baucsi A.* (vallástan), *Fehér S.* gymn. tanár (történelem), *Papp J.* (gyak. isk., módszertan, rajz, írás), *Scheffer K.* gymn. tanár (német nyelv), *Stromp Gy.* (mennysiségtan, természettudomány). *Göhring T.* (torna). Az I. és II. osztályú tanulók zongoratanításában egy IV. o. tanítónövendék segédkezett heti 9 órában.

Az isk. bizottság által megállapított tanterv szerint vallástant 14, neveléstant 9, tanítási gyak. 12, magyar nyelv 10, német nyelv 8, mennysiségtan 10, történelem 10, természettudományok 12, ének és zene 24, rajzolás 6, testgyakorlás 8 és kézimunkát 7 órán át tanítottak.

A vallástan, történelem, természettudományi tárgyakban az alsó, illetőleg felső két-két tanfolyamra nézve osztály összevonás volt gyakorlatban.

A tanszerek gyűjteménye, s a könyvtár gyarapodtak; legnagyobb szaporodást mutat a zeneművek tára, mely ajándék útján közel ezer használható zeneművel gyarapodott.

A tanítónövendékek anyagi támogatásáról számos alapítvány gondoskodik. Ezek közül említjük fel néhai *Palló S.* végrendeleti intézkedését, mely szerint *a)* a soproni vagy felső lövői tanítóképző intézetnek egy végzett növendéke, ki tanulmányait valamely németországi felsőbb pedagógiai tanintézetben óhajtja két vagy legalább egy éven át folytatni, évenként 450 frt. ösztöndíjban részesül; *b)* a soproni intézetnek egy kitünő eredménnyel végzett és tanítói oklevelet nyert növendéke, kinek már állomása is van, az első házi szükségletek beszerzésére 100 frt segélyben részesíttetik. Az alapítvány kezelője a soproni ev. gyülekezet.

Önképzésre szolgált a Pálffy kör, melynek tagjai pedagógiai és szépirodalmi dolgozatokkal és zenével foglalkoztak. Tizenhét növendék azon kívül a liceumi ifjúsági zenetársaságnak is tagja volt.

A tanítónövendékek száma volt év végén I. o. 21, II. o. 18, III. o. 13, IV. o. 9, összesen 61, kik közül 54 az intézetben lakott, hol 14

szobában voltak elhelyezve. Élelmeztetésük az ev. lyceummal közös tápintézetekben történt; nagyrészből díjleengedésben részesültek.

Osztályzás két ízben történt. Az első félév (január) végén és a második félév végén.

Tanítóképesítőt az egyházkerület által e célra küldött bizottság előtt 7 jelölt tett. A vizsgáló-bizottság tagja a tanári testület tagjain kívül több lelkész és tanító is. Írásbeli tételek: „A tanító ne csak növendékeiben, hanem önmagában is keresse a hibát“. „A magyar reformátorok érdemei hazánk közoktatása terén“. Azok, kik német tan nyelvű iskolákra képesítettek, következő tételek egyikét dolgozták ki. „Der Einfluss der Schlacht bei Mohács auf die Verbreitung der Reformation.“ „Die Nebenbeschäftigungen eines Lehrers.“ Az írásbeli zene vizsgálat tételei: „Készíttessék orgona előjáték ezen egyházi énekhez: Erős vár a mi istenünk. Az első sor használtassék fel tételül. Tétessék 4 szólamu gyermekkarra vagy férfikarra a következő egyh. ének „Készítsd magad, kedves lélek.“

A gyakorló-iskola 4 osztályú 2 tanteremmel; benne a gyakorló iskola vezetőjének ellenőrzése mellett a IV. o. növendékek teljesítik az oktatást. Tanulóinak száma 68.

A székely-keresztúri m. k. állami tanítóképző intézet értesítője. Szerkesztette *Borbély Sámuel* igazgató. Az intézetnek ez a hatodik értesítője, mely a két utóbbi múlt tanévre terjeszkedik. Tanári testület: *Borbély S.* igazgató (neveléstan) *Sándor D.* (magyar nyelv, történelem), *Bedő D.* (szám-, mértan, földrajz), *Kovács B.* (német nyelv, természettud.), *Végler Gy.* (zene), *Felméri M.* (rajz, torna, kézimunka), *Belle L.* (gyak. isk.).

Az ifjúság internatusban van elhelyezve. „Segélyző könyvtár“ a tanári kar létesített a miniszteri rendelet értelmében.

A műfaragást is tanulják a növendékek, kik arra önként vállalkoznak, azonban kevés gyakorlati eredménnyel, mint az igazgató jelentésében mondja.

Tanítónövendékek létszáma volt 1889/90-ben I. oszt. 17, II. oszt. 13, III. oszt. 10, IV. oszt. 13. 1890/91-ben I. oszt. 20, II. oszt. 21, III. oszt. 13, IV. oszt. 10. Az első osztályba felvételi vizsgálat alapján 4 vétetett fel.

A tanulók erkölcsi magaviseletéről és szorgalmáról általában igen dicsőítőleg nyilatkozik az igazgató.

Gazdasági célokra egy 4 kat. hold terjedelmű kertészlakkal bíró kert szolgál.

Az önképzőkör működése gyakorlati tanítások, felolvasások és szavalási gyakorlatokra terjed. Az ifjúságnak van zenekara és dalköre is.

Tanítóképesítőt tett 1890-ben 15, 1891-ben 12 tanító. Írásbeli tételeket: „A jutalmazás és büntetés célja és alkalmazása a nevelésben“. „A népiskolai anyanyelv-tan tanításának anyaga és módszere.“

Magyar nyelvi tanítóképesítőt is tett 7 tanító. A könyvtár állapota 842 mű 1511 kötetben és 862 füzet.

Segélyezésre szolgál az általános segélyeken kívül az ifj. segély-

alap, a Kozma Ferencz alap és Horváth Gyula alap. A gyakorlóiskola 5 osztályú. Tanulóinak száma 44.

A Zilahi m. k. áll. tanítóképző 20. értesítője közli *Faluégi Albert* igazgató. Jelentésében örömmel tudatja az igazgató, hogy egy új intézeti épületnek emelése körül megindultak a tárgyalások. A torna-versenyen 22 tanuló vett részt állami segély mellett.

Tanári testület: *Faluégi A.* igazgató (neveléstan), *Soós A.* (magyar nyelvtan, történelem), *Rózsa J.* (számtan, mértan, természettan, vegytan), *Russu V.* (németnyelv, term. rajz), *Sennyey J.* (zene), *Versényi G.* (rajz), *Uy B.* (torna, kézimunka), *Czöndör S.* (gyakorlóiskolai tanító).

Tanítónövendékek száma: I. o. 15, II. o. 14, III. o. 9, IV. o. 16. Tanító vizsgálatot 15 jelölt tett. Írásbeli tételök volt: „Az iskolaijátékok és testgyakorlatok célja és ezek alkalmazása az elemi népiskolákban.”

Az Eötvös-önképző gyakorlati tanítások tartásával írásbeli dolgozatok készítésével és zenével foglalkozott.

A gyakorló iskolának 4 osztályban 47 tanulója volt.

* * *

Míg az 1889/90 tanév végével a bajai, budapesti izraelita, csáktornyai, debreczeni, egri, győri, kalocsai, kolozsvári, nagykovácsi, losonci, zilahi, soproni kath., soproni evang., felső-lövői, besztercei evang. szebeni evang. tanítóképzők és a kolozsvári, pozsonyi, kalocsai, tanítónőképzők adtak értesítőt, addig a közelebb múlt tanév végén csak a felsorolt 11 értesítő jutott kezeinkhez. A kiadott értesítők száma tehát csökkent épen akkor, mikor az egyes intézetek tanárai között az érintkezés mind gyakoribbá vált az egyesületi gyűlések alkalmából. Ujra hangsúlyozom, ügyünk érdeke azt kívánja, hogy *jövőre* a záró jelentések, vagy a mi szintén helyes, az ezek alapján készült értesítők minden tanítóképző-intézet részéről minden évben kiadassanak, illetve azok kiadása a kormány által kötelezővé tétessék. A jelentések kötelező elrendelése egyenesen megkönnyíti az értesítők kiadását is, mert azoknak adatai egyúttal az értesítőnek is magvát képezik. Jelentés és értesítő nem zárják ki egymást; a középiskolai rendtartás az illető intézetek számára világosan körvonalozza minkettőnek tartalmát, melyről úgy az egyiknek mind a másiknak szükséges volta kitűnik. Míg a miniszteri jelentések az országban fennálló 72 tanítóképzőt említene, addig az intézetek belső életét feltűntető értesítőt alig 15-öt láthatunk évenként átlagosan. Közel fele a 72 tanítóképzőnek meg eddig egyáltalában nem bocsátott közre sem jelentést sem értesítőt, legfeljebb a már lefolyt tanítóképesítési vizsgálatról hallhatunk némelykor hírt. Így azután azon sem kell csodálkoznunk, ha szakképzőink nagy része számos külföldi intézetnek szervezetét jobban ismeri, mint akárhány hozzá közel fekvő hazai intézetnek munkásságát. Ezen körülményből magyarázható ki az a gyakori jelenség is, hogy újabb tervezgetéseknél, javaslatoknál legtöbb esetben külföldi tanintézetekre történik hivatkozás,

holott a tanítóképzésnek hazánkban is már eléggé jelentőségteljes és tanulságos multja van, csak hogy ennek legfontosabb mozzanatai rejtve maradtak. . . A természettudományi társulat „Közlönyének“ köszönheti fényes sikereinek nagy részét, a tud. akadémia csak havi értesítőjének közreboesátása által juthatott közvetlen érintkezésbe a nagy közönséggel: a tanítóképzés ügyének emelői a nyilvánosság előtt a „Magyar Tanítóképző“ és az egyes intézetek évi „Értesítői.“ *S—ch.*

(Vége.)

Adatok a német tanítóképző tanárok és népiskolai tanítók fizetési viszonyairól.

Most, midőn hazánkban a tanítóképző-intézeti tanárok fizetésügyét az állami tisztviselők fizetésének rendezéséről szóló törvényjavaslat újra aktuálissá tette, s a tanítók fizetéséről szóló törvényjavaslat megjelent, nem érdektelen a poroszországi és németországi tanítóképző-tanárok fizetési viszonyaiba betekintenünk s a népiskolai tanítók fizetéséről is néhány adatot megismernünk. Az alábbi kimutatásokat a „*Pedagogische Blätter*“ ez évi (1891) folyamának 1. száma után közöljük.

Az alábbi táblázatokban ki vannak mutatva:

1. A porosz kir. tanítóképző igazgatók, első tanárok, rendes, segédtanárok, praeparandiai tanárok fizetései, az előléptetési fokozatok és a szolgálati évek szerint. Megjegyzendő, hogy a szabályszerű fizetés (Normaletat) van csak feltüntetve a helyi s egyéb pótlékok nélkül.

2. Néhány német állam tanítóképző tanárainak fizetései összehasonlító táblázatban.

3. Néhány német város népiskolai tanítóinak fizetései.

I.

Rang.	Díjsoport.	Szolgálati év.
1. Igazgató-----	1. csoport (4800 M)	29-től 16 évig.
	2. " (4500 ")	16 " 12 "
	3. " (4200 ")	12 " 7 "
	4. " (3900 ")	7 " 4 "
	5. " (3600 ")	4 " — "
2. Első tanító---	1. " (3300 ")	35 " 8 "
	2. " (3000 ")	8 " 3 "
	3. " (2700 ")	3 " — "
3. Rendes tanító és praeparandialelső tanító	1. " (2700 ")	38 " 20 "
	2. " (2500 ")	20 " 16 "
	3. " (2300 ")	16 " 13 "
	4. " (2100 ")	13 " 10 "
	5. " (1900 ")	10 " 5 "
	6. " (1700 ")	5 " — "

Rang.	Díjcsoport.	Szolgálati év.
4. Tanítóképző-intézeti segéd-tanító --- ---	1. csoport (1800 M)	15-től 6 évig.
	2. " (1600 ")	5 " 3 " "
	3. " (1400 ")	2 " 1 " "
	4. " (1200 ")	1 " — " "
5. Praeparandiai másod. tanító	1. " (2000 ")	19 " 13 " "
	2. " (1800 ")	13 " 7 " "
	3. " (1600 ")	7 " 4 " "
	4. " (1400 ")	4 " — " "

Ha csupán az évi normalis fizetés összegeket tekintjük, a poroszországi viszonyokat kielégítőeknek, a miénkhez képest fényeseknek mondhatjuk; azonban a porosz tanítóképző tanároknak is megvannak a maguk bajai, a mik miatt panaszkodnak: a lassú előlépés. A cikk el is mondja ennek okait, a mit közlünk, mert érdekes bepillantást nyújtanak a porosz tanítóképzés belviszonyaiba és tanuskodnak arról, hogy a rang- és csoportonkénti előlépésnek is megvannak a keservei.

Poroszországban 1866 végéig 72 tanítóképző-intézet volt. Mind-egyik intézetben rendszeren egy igazgató, egy első tanító, két rendes és egy vagy több segédtanító működött úgy, hogy az összes tanári személyzet a segédtanítók kivételével körülbelül 72 igazgatóból s 72 első tanítóból és 144 rendes tanítóból állott.

A seminariumok száma kevés volt s az egyes intézetekben működő tanárok száma elégtelen; ezért különösen 1867-től kezdve új képző-intézeteket alapítottak és 1873-tól kezdve minden intézetben egy igazgatót, egy első tanítót, négy rendes és egy segédtanítót alkalmaztak. Az 1890/1-iki állami kimutatás szerint Poroszországban jelenleg 115 tanítóképző-intézet van, és ezekben 113 igazgató, 116 első, 461 rendes, 116 segédtanító és 36 tanítónő működik; ezekhez számítandó még 32 praeparandiai első tanító, a kik a képző-intézeti rendes tanítókkal egyenlő rangúak. A létszám tehát gyorsan szaporodott fel úgy, hogy Poroszországban nincs hivatal, a melynek létszáma ily rövid idő alatt ily mértékben növekedett volna.

Ennek az lett a következménye, hogy az 1870-ig alkalmazott tanárok rövid időn a legmagasabb díjosztályokba jutottak. Az előlépést mindinkább gyorsította az, hogy ezen időre (1873—1876-ra) esett a fizetések új szabályozása, a nyugdíjnak rendezése tekintettel az „Allgemeine Bestimmungen“ rendeleteire, s ez a körülmény sokakat késztetett arra, hogy nyugalmaztatásukat kérjék. Azonban természetesen beállott a pangás. A legmagasabb díjazási fokokat is aránylag fiatal tanárok tartották elfoglalva, a nyugdíjazások és halálozások száma a rendes évi átlagot nem érte el s a midőn már új intézetek emelésére és új állások szervezésére nem lett többé szükség, a magasabb díjfokozatba való előlépés egészen megszűnni látszott. Hogy valaki például a 2-ik fokozatból az elsőbe juthatott, beletelt 14 év, s hogy a harmadikból átlépett a másodikba, 10 évig is tartott, s így ment ez felfelé kezdve a legalsó foktól. Nehányan sikerült eleinte rohamosan emelkedni, de ezzel ellentétben a nagyobb résznek előmenetele rendkívül meg lett

lassítva s nincs is rá kilátás, hogy a legközelebbi 15—20 esztendőben javuljanak a viszonyok, sőt még kedvezőtlenebbekké fognak válni. Az 5-ik, 6-ik fokon álló rendes tanároknak alig van kilátásuk, hogy valaha a 2-ik és az első fokozatba juthassanak, elérhetetlen az előttük.

A porosz tanítóképző tanárok fizetési viszonyait irigyeljük, de az ő létraszerű előléptetési rendszerüket, a mely mind nagyobb teherrel nehezedik rájuk, nem óhajtjuk; a quinquennialis rendszert helyesebbnek tartjuk. Külömben az adatok mutatják, hogy a porosz tanítóképző tanárok előlépése jobb a mienknél.

II.

A német felsőbb iskolák statisztikai évkönyve közli a német államok tanítóképző-intézeteiben alkalmazott igazgatók és tanítók fizetését. Ezeknek összehasonlító táblázatos összeállítása a következő:

Állam	Igazgató	Első tanító	Rendes tanító	Segédtanító
Poroszorsz.	3600—4800 M.	2700—3300 M.	1700—2700 M.	1200—1800 M.
Würtemb.	3780—3990 M.	3400 M.-ig	3100 M.-ig	890—1200 M.
Anhalt ---	5700 M.	3900 M.	2100—3000 M.	1200 M.
Hamburg	8640 M.	6600 M.	2000—5400 M.	—
Bajorország	3360 M. *)	2280 M. **)		1677 M. ***)
Szászország	4800—5400 M.	2300—4500 M.		1200—1800 M.
Baden ---	5200 M.-ig.	1800—3600	"	—
Hessen ---	4000—4800 M.	1800—4300	"	1200 M.
Oldenburg	5600 M.	2000—3800	"	1250—1300 M.
S.-Weimar	3900—4500 M.	1900—3000	"	—
Braunsch.	4500—6000 M.	1800—3600	"	—
Schleiz ---	4200 M.	1500—3000	"	—
Bremen ---	6000 M.	2700—4000	"	—
Elsass-Lotharingia	4200—5400 M.	1600—4200	"	—

III.

Népiskolai tanítók fizetése. 1889-ben jelent meg a következő című könyv: „A népiskolai tanítók fizetési viszonyai több mint 300 német városban“ W. Henck és H. Ischerland-tól (Bielefeld, Helmichs kiadása). Nem tartjuk érdektelennek ebből az aabb következő adatokat közölni annyival inkább, mert a mi tanítóink fizetéséről szóló törvényjavaslat indokolása is csinál összeállításokat. Megjegyezzük, hogy az első szám mindig a kezdő fizetést, a második szám pedig azon fizetést jelzi, a mely 20—30 szolgálati év után ér-

*) Csak kezdetben ennyi; ötödéves pótlék: két ízben 360 M., s azután ötvenként 180 M.

**) Csak kezdetben; ehhez járul 3 év múlva 360 M., 2 év múlva 180 M. s azután 5 évenként 180 M.; tehát 5 év után a fizetés kitesz 2820 M.-t, 20 év után 3360-at, 30 év után 3720-at, 40 év után 4080-at.

***) Pótlék 3, 2 és mindenik 5 év után mindig 180 M.

hető el, megjegyezzük továbbá, hogy ezek nem a rektorok fizetései s az állami kórpótlékok nincsenek beszámítva.

Aachen.....	1250—2750	M	Halberstadt	900—2150	M
Altenburg	1200—2400	"	Halle a. S.	1050—2700	"
Altona.....	1200—4200	"	Hamburg	1750—3500	"
Anhalt	1020—1900	" (vidéken)	Hamelin	1100—2250	"
hercezség	1020—2100	" (városban)	Hannover	1200—3000	"
Annaberg	1250—2700	"	Karlsruhe	1850—3000	"
Berlin	1600—3300	"	Kiel	1200—2800	"
Braunschw.	1200—2800	"	Königsberg	900—2400	"
Bréma.....	1500—2700	"	Lipese	1500—3300	"
Boroszló	1200—2550	"	Lübeck	1500—2800	"
Chemnitz	1350—2750	"	Lackenwald	900—2100	"
Darmstadt	1600—2850	"	Magdeburg	1200—2700	"
Drezda.....	1500—3600	"	Meissen	1215—2520	"
Eckernförde	1350—2050	"	München	1860—2580	"
Eisleben	900—2160	"	Oldenburg.....	1000—3000	"
Essen	1500—3000	"	Schleswig.....	1200—2400	"
Forst	966—2000	"	Stettin.....	1200—2400	"
Frankf. a. M.	1800—3400	"	Stralsund	1000—2200	"
Frankf. a. O.	1000—2100	"	Weissenfels	1000—2100	"
Götting	1000—2400	"	Wittenberga	1000—2000	"
Görlitz.....	1050—2400	"			

Ugyanazon könyv közöl adatokat a tanítók átlagos fizetéséről is, a melyek közül mi felemlítjük az alább következőket. Az állami kórpótlékok nincsenek beszámítva.

Frankfurt a. M.	2840	M	Bréma	2200	M
Lipese	kb. 2670	"	Lübeck	2196	"
Berlin	kb. 2600	"	Offenbach	2189	"
Hamburg	2641	"	Fürth.....	2187	"
Mannheim	kb. 2570	"	Kiel	2150	"
Regensburg	2459	"	Essen	2150	"
München	2439	"	Braunschweig	2135	"
Münz	2391	"	Worms	2134	"
Karlsruhe	2375	"	Kassel	2130	"
Drezda	2360	"	Dortmund	2120	"
Nürnberg	2326	"	Augsburg	2100	"
Darmstadt	2325	"	Düsseldorf	2076	"
Ludwigshafen	2313	"	Koblenz	2070	"
Freiburg in B.	2280	"	Strassburg in E.	2048	"
Chemnitz	2260	"	Duisburg	2045	"
Charlottenburg	2255	"	Mülheim a. Rh.	2040	"
Köln	2220	"	Alm	2025	"
Würzburg	2220	"	Hamm	2016	"
Elberfeld.....	2216	"	Mühlhausen i. E.	2048	"
Barmen	2216	"			

Ezen városokban a fizetés középértéke (az állami pótlékok nélkül)

tehát kitesz körülbelül 2250 márkát, vagyis a mi pénzünk szerint körülbelül 1350 forintot. A német városokban tehát a népiskolai tanítók jobban vannak díjazva, mint a mi (állami és felekezeti) tanítóképző tanáraink, a kiknek átlagos fizetése semmiesetre sem tesz ki többet 800—900 forintnál.

Nagy László.

IRODALOM.

Mit olvasson a gyermek?

Ne tessék megijedni, nem fogok karácsony alkalmából reklam bibliographiát írni ifjúsági irodalmunk legújabb ócskaságairól. Ennyire időszerű nem leszek. De most, midőn végére jár az az év, a melyben oly nagy szóharcz folyt pedagógiai irodalmunkban e témáról, különösen a gyermeklapokat illetve, a mely polémiát én különben nem kísértem végig, csak itt-ott ragadta meg figyelmemet egy-egy érdekesebb mozzanat, hát most nem tartom egészen fölöslegesnek, ha minden kiczirkalmazás nélkül és nem reflektálva az eddig felmerült, néha igen okos és alapos nézetekre, én is hevenyében elmondom ez ügyben való igénytelen véleményemet.

A gyermek olvasásának háromféle célja lehet. Először olvas, hogy elsajátítsa az olvasás technikáját s hogy gyakorolja magát benne, másodszor, hogy ismereteket szerezzen; harmadszor, hogy szórakozzék és gyönyörködjék, szívét lelkét nemesítse, jellemét fejlessze.

Az elsőféle olvasás nem tartozik ide. A másodikra is csak azt a megjegyzést tehetjük ez alkalommal, hogy az az iskolakötelesség korában minél szűkebb mértékre szoríttassék és helyét a közetlen és közletett szemlélet, a tanító és (legtágabb értelemben) nevelő élő szava, az oktató beszélgetés és a növendéknek ezen alapuló elmélkedése pótolja.

Arra a kérdésre, hogy a harmadik célból mit olvasson a gyermek, a legegyszerűbb és a pedagógia eszményi állás pontjából leghelyesebb felelet volna: semmit, vagy legalább: minél kevesebbet. Ezt az olvasmányt is első sorban az élő, a léleknemesítő példának, a gyermek és környezete szép életének kell pótolnia, illetve ezeket pótolná a kedélynek szánt olvasmány. De tagadhatatlan (és sajnos), hogy e surrogatumra e tekintetben mind nagyobb szükség van, mert a családi élet erkölcsnemesítő és jellemfejlesztő ereje korunkban épen nem növekedik, az alsóbb, különösen a városi néposztályokat az életfentartás küzdelme, a felsőbbeket ferde társadalmi szokások és visszás divatok vonják el a gyermekek köréből s így a könyvnek kell helyettesíteni a családi kört.

A másik, a mit az olvasmány ma pótolni akar, a legfontosabb momentum, a hagyomány. Régebben mindaz, a mi a kor tudatában és érületében szükséges és hasznos, üdvös és tanulságos volt, a mi az emberiség örökét, a nemzet szellemi kincsét alkotta, a minek erkölcsi ereje összekötötte a nemzedékeket, szájhagyományképen szállott az ősről az unokákra, apáról fiúra. Most azonban, midőn a kozmopoli-

tizmus színtelen elnemzetietlenítésével szemben éppen a nemzeti nevelés szempontjából is talán még inkább szükség van, mint valaha, a nemzeti hagyományra, a benne élő nemzeti genius contentinuitására: ma igen megcsökkent a hagyomány önfentartó és önpropagáló ereje. Most midőn a könyv, az irodalom látszólag biztosabb megőrzőjéül kínálkozik a múltak enlékének, mint a mindinkább halmozódó gyakorlati modern tudós által úgyis nagyon elfoglalt emlékezés, abból kiszorult a hagyomány és a könyvekben húzta meg magát. Tehát már ezért is innen, ezekből kell azt propagálni. A mai életviszonyok egyáltalán nem kedveznek a hagyomány élő közlésének, kivált a műveltebb körökben a szülők már nem mondanak találos és népmeséket stb. a gyermekeknek, nem gyakorolják velők a régi szokásokat és ünnepeket, nem szavalják nekik a nemzeti költők verseit. Mindezekre nézve tehát a könyvre, az olvasásra vannak utalva.

Ehhez járul még a jelenkornak egy igen fontos átmeneti jelensége. A nemzetnek nagy rétegei éppen most vannak beolvadóban. Egy egész nemzedék lesz most magyarrá, mely a magyar nemzeti hagyományt nem is nyerhetné szüleitől, mert ezek idegen tradícióknak voltak neveltjei. E nemzedéknek az iskola és az irodalom, tehát a könyv kell, hogy megadja azt a hagyományt, a melyet a család nem nyújthat.

Az élő, a levő nemzeti költészet régebben a közlésre nézve nem különbözött a hagyománytól. Az énekesek éppen úgy adták elő saját verseiket, mint az elődökéit, a szó nemcsak a dalammal volt egy, hanem még a tánczczal, a rítussal, a szokásos cselekvéssel is; mindent egyszerre adtak elő, több érzékre is hatva. Ma már a könyv elválasztotta ez elemeket; más költi a szöveget, más szerzi a dallamot; más adja elé azt, a mi előadásra kerül, mert a legtöbbet már néma olvasással csak a szem közleti. A nemzeti költészet újabb remekei, minthogy a nemzeti geniussal congenialis teremő szellemek szerves alkotásai, a nemzeti nevelés szempontjából a századok megszülte hagyományok kincsei mellé sorolódnak.

A szívnyemesítő és jellemfejlesztő olvasmány első sorban tehát csak pótléka az élő példának s a szájhagyománynak. Mindenekelőtt tehát ezek tartandók fenn! Mondjunk genuin magyar népmesét a gyermeknek, énekeljünk vele hamisítatlan népdalt, szavaljunk neki Arany, Petőfi költeményeit, játszuk velők a régi népies gyermekjátékokat, ápoljuk kegyelettel a jelentőségteles hagyományos, szép népszokásokat, nemzeti ünnepeket. S ha ezzel nem tölthetjük ki az ilyesmire szánt (a minél bővebben mérendő) időt, akkor hát had olvasson a gyermek. És olvassa azt, a mit érdemes tiszszér is elolvasni, s a mit tulajdonképen könyvnélkül kell tudni (minthogy most más könyvben van letéve!) Első sorban tehát azt, a mit éppen az imént elsoroltunk s a mi nem készült ugyan direkt a gyermek számára, de mert, mint a nemzeti szellem legjobb alkotása, éppen jó a gyermeknek, és mint a szűz természet tiszta terméke, minden tiszta léleknek való. Ezek mellett aztán néha olvashat a gyermek olyan egyenesen neki irt elbeszélést is, a mely a népmese hangján szólal meg és megtanulhat olyan verset, a melyet finom érzékű ügyes szerzők a gyermeki lélek tuda-

tos ismeretével szántak neki (Pósa, Heteyey, stb.) Hogy ezt aztán könyvből vagy újságból olvassa, az lényegileg körülbelől mindegy.

Ifjúsági irodalmunk még nem rég általán igen sovány volt és legnagyobb részt az idegennek silány utánzata. E tekintetben újabban nagy javulás tapasztalható, de ezzel most nem foglalkozhatunk.

Történtek már az iránt is igen értékes kísérletek, hogy a nemzeti hagyományt a maga tisztaságába nyujtsák olvasmányul a gyermeknek. Ily irányu különösen Dr. Kiss Aron működése: Abéczés könyve, Apró emberek könyve, Gyermekjáték gyűjteménye. Ide tartozik: Radó Vilmosnak „Magyar népmondák”-ja. Ilyen szellemű, Sztankó Béla emlékkönyve. Kármán Mórnak is nagy érdeme, hogy érvényt szerzett a népköltészetnek a középiskola olvasókönyveiben. Adja isten, hogy népmeséink és mondáink, népdalaink és balladáink, találos meséink és közmondásaink roppant kincsei a gyermekeknek való tökéletes szerkesztésben és kiadásban minél előbb előttünk legyenek, hogy konkrét könyvczímek bő sorozatával felelhessünk e fundamentális fontossággal bíró kérdésre: Mit olvasson a gyermek? H. A.

Jelentés új művekről.

Költők lugasa. Ismeretes gyűjteménye ez a jelenkori költészet termékeinek, a melynek újabb kiadásáról gondoskodott Méhner Vilmos ismert könyvkiadó. Bús és vidám, komor és játszi lírai költemények, regék, románczok, kisebb elbeszélések váltakoznak tarkán e könyvben, s az olvasónak sok kellemes önfeledte pillanatot szerezhetnek. Vannak benne a letűnt korból és a régebb író gárdából: Aranytól, Győrytól, Gyulaitól, Jókaitól, Kiss Józseftől, Komócsytól, Petőfitől, Sárosytól, Szász Károlytól, Tóth Kálmántól, Vörösmartytól költemények, de nagyobb rész az ifjú költőnemzedéktől ered; képviselve vannak: Ábrányi Emil és Kornél, Balogh István és Zoltán, Beöthy Zsigmond, Csáktornyai Lajos, Dalmady Győző, Dóczy Lajos, Dömötör Pál, Endrődi Sándor, Gabányi Árpád, Indali Gyula, Inczédi László, Jakab Ödön, Karlovszky Endre, Palágyi Lajos, Pósa Lajos, Rudnyánszky Gyula, Szabó Endre, Vajda János stb. stb. Többnyire a sikerültebb s jelesebb költemények vannak összeválogatva. A könyv kiválóan alkalmas ajándék nemcsak beltartalmánál, hanem díszes kiállításánál fogva is. Az illusztrációkat Greguss János, Aggházy Gyula, Gyulay László, Greguss Imre s többen készítették. Némelyik illusztrációt újabb kiadásnál vagy elhagyni, vagy újjal kellene pótolni. Ára?

Tréfás számtani feladványok gyűjteménye. Ifjak és más korbeliak hasznos szórakoztatására írta kökösi *Orbók Mór*. Negyedik kiadás. Gyakran megtörténik, hogy társaságban keressük, hol van valamely feladott tréfás számtani vagy mértani rejtvénynek a nyitja s ezen mulatunk; a tanulók között is gyakran előfordul az ilyen eset, s maguk között dicsőséget csinálnak abból, hogy ki tud rejtvényesebb feladványt mondani, vagy megfejteni. Bizonyára ez a megfigyelés indíthatta szerzőt jelen könyve megírására, a melynek hasznos voltát éppen az bizonyítja, hogy immár negyedik kiadást

ért. Szerző összesen 122 feladványt ad, a melyeket régi, leginkább német könyvekből, gyűjteményekből, szájhagyományokból állított össze, a melyeket azonban ügyesen megmagyarosított. A feladványokat eredménytár követi, vagyis a tételek megfejtése. Helyesnek tartjuk, hogy a feladványok nincsenek fokozat és a műve etnemek szerint összeállítva, mert így érdekesebb, és kiki megtalálhatja a neki valót. Az eredménytár megfejtései is, habár világosak, mégis többnyire úgy vannak szerkesztve, hogy a gondolkodásnak elég tért hagynak. Ajánljuk a könyvecskét a serdültebb ifjúságnak, de a tanároknak is, a kik szintén találhatnak benne elég felhasználható példát, különösen az egyenletekre. A mű Singer és Wolfner könyvkereskedésében jelent meg. Ára 50 kr.

Olvasókönyv Háromszék vármegye szabályrendeleteinek ismertetésére. Írták: *László Lukács, Csínádi Lajos és Sipos Samu.* Kiadja Háromszék vármegye törvényhatósága. E székely megyének támadt azon eredeti üdvös gondolata, hogy megyei szabályrendeleteit külön olvasókönyvbe foglalja az ifjúság számára. A gondolatot tett követte s a közigazgatási bizottság nevezett szerzőket a könyv megírásával, a szerkesztő-bizottság munkájának vezetésével és a könyv sajtó alá rendezésével pedig a megye tanfelügy-előjét, Előtvös Károly Lajost bízta meg. A munka eredménye az előttünk fekvő kis füzetkébe van összefoglalva. A könyv tulajdonképpen pótfüzet az iskolai olvasókönyvekhez, a melyet a közigazgatási bizottság az elemi iskola V—VI. osztályú, az ismétlő, iparos, felsőnép- és polgáriskolai növendékek között ingyen osztott ki. A füzetet forgatva, nem csak egy elég jól szerkesztett és megírt olvasókönyvvel ismerkedünk meg, hanem a vármegye törvényhatósági rendeleteivel is, a melyek mind alkalmasak arra, hogy a nép szellemi és anyagi előmenetelét, jóvoltát, egészségét előmozdítsák, vagy legalább is megóvják. Egyik haszna tehát e könyvnek az, hogy a rendeletek célját, hasznát megismertetvén a néppel, ezáltal annak javára cselekszik; pedagógiai haszna pedig, hogy az ifjúságot a törvény és rendelet tiszteletére tanítja, azok megtartására buzdítja. Az eszme tehát jó. A mi a kivitelt illeti, egy-két értekező és doctrinair hangú olvasmányt kivéve általában a nép és az ifjúság szája ize szerint beszél. Helyes, hogy a tartalom változatos, majd az elbeszélő, majd a párbeszédes, levél, értekező, sőt a versalakot is használja. A füzetet ajánljuk különösen tanítóegyesületeink figyelmébe; birják rá vármegyéjüket a jó példa utánzására.

Gróf Széchenyi István emlékezete. Irta és felolvasta a maros-tordamegyei általános tanítótestületnek 1891. nov. 4-én tartott XIV közgyűlésén *Deák Lajos* kir. tanfelügyelő. Kiadja a tanítótestület. Ára 20 kr. Buzgalommal írt tanulmány.

Pedagógiai zsebnaptár az 1891/92-ik tanévre. Tanárok, tanítók, tanítóképzőintézeti növendékek és felsőbb leányiskolai tanulók használatára szerkesztette: *Orbók Mór*, tanítóképző intézeti tanár. Kiadja Singer és Wolfner könyvkereskedése. Ára 66 kr. Gazdag tartalommal összeállított naptár, a melyben mind a nagy közönség, mind a tanár és

a tanuló megtalálja a neki szükséges dolgokat, rovatokat, szabályzatokat, tankönyvek jegyzékét. Különösen gazdag a cím- és névjegyzék, a mennyiben a kultuszminiszterium, közoktatási tanács, fő- és középiskolák, tanfelügyelők, miniszteri biztosok, felsőbb leányiskolák, kereskedelmi iskolák és felső népiskolák tanárainak teljes címjegyzékét tartalmazza. Minket azért érdekel közelről, mert ez az egyedüli naptár, a mely a tanítóképző intézetek tanárait elősorolja, s e jegyzékében kevés kivétellel fel vannak véve az újabb személy változások is. Ajánljuk.

Lampel R. (Wodianer F. és fiai) újabb ifjúsági irataiból megemlítjük: Radó Antal, Ezeregy éjszaka regéi 1.80. Bánfi János, Tündérek közt, és: Legszebb regefűzér, á 1.40 kr. Kis Almanach. Hús magyar író eredeti meséi. Szerk. Bródy S. 1 frt. Busch, Sziklay, Marci és Miska, és Ugri Matyi, á 1.80 kr. — Mind képekkel és kötve.

Singer és Wolfner-nek, „Az én Ujságom” kiadóinak újabb ifjúsági kiadványai közül kiemeljük: A nagymama meséi, szerk. Pósa bácsi sok képpel, 4-rét, kötve 2 frt. Az én Ujságom gyermek színháza 1 frt. Örömmel ödzööljük a következő két könyvet, mint a tavaly megjelent negyedréti díszkiadás igen olcsó kiadását: Apró emberek könyve, szerkesztették Kiss Áron és Pósa Lajos, 100 képpel, ára 50 kr. és Gyöngy virágok, írta Hettyey Gábor sok képpel, 60 kr., mind a kettő csinos kötésben.

EGYESÜLETI ÉLET.

Értesítés egyesületi életünk köréből.

I.

A gyakorlóiskolai tanítók nyugdíjügye. Deczember 10-én egy három tagú küldöttség (Péterfy Sándor, Léderer Ábrahám, Nagy László) tisztelgett Péchy Tamásnál, a képviselőház elnökénél és kérte őt, szíveskedjék az egyesületnek a gyakorlóiskolai tanítók nyugdíja ügyében a magas képviselőház intézett folyamodványát kegyesen elfogadni és benyújtani.

Péchy Tamás lekötelező szívesen fogadta a küldöttséget és Péterfy Sándornak fejtegetésére kijelentette, hogy ő pártolni fogja az egyesületnek kérvényét, mert azt igazságosnak tartja. „A törvényhozásnak nem lehet a feladata, hogy a már létező vívmányokat megszüntesse, a viszonyokat rosszabbakká tegye, hanem, hogy azokat fentartsa és javítsa.” Nézete, hogy a kérdéses pont csak elnézésből kerülhetett a törvényjavaslatba.

Másnap, deczember 11-én, az elnök úr valóban be is nyújtotta és bemutatta a képviselőháznak folyamodványunkat s a ház éppen az ő indítványára a kérvényt nem utasította rendes útjára, vagyis a kérvényi bizottsághoz, hanem elhatározta, hogy a nyugdíj törvényjavaslat tárgyalásakor figyelembe veszi. A folyamodványt Széll Akos képviselő úr, a képviselőház jegyzője jegyezte alá. Fogadják

mindketten, de különösen Péchy Tamás elnök úr ez uton is az ügyünk érdekében tett fáradozásaiért benső hálánkat!

Egyesületünk elnöksége a magas képviselőházhoz és miniszteriumhoz intézett folyamodványokat lenyomatta és külön kérés levél kíséretében a nyomtatványból egy-egy példányt december 14-én mindegyik képviselőhöz juttatott, a mit Dessewffy Arisztid, háznagyi titkár, volt szíves eszközölni. A képviselőházhoz intézett folyamodványt jelen füzetünk első oldalán veszik t. olvasóink.

Hogy mi lett kérvényünk sorsa s mily eredménnyel dőlt el a gyakorlóiskolai tanítók nyugdíjügye, arról lapunk más helyen értesítünk. Csak annyit értünk el, hogy a képviselőházban némi mozgalmat sikerült támasztanunk; az ügy beható tárgyalása azonban tárgyismeret hián elmaradt. Hiszen az illető paragrafus létrejötte egyik okának is azt tartjuk, hogy a kormány nem volt tökéletesen tájékozva ez ügyben.

II.

Tisztelgés a hercegprimásnál. Abban az örömben, hogy Vaszary Kolos, a kiváló tanterfő, a nemes szívével és a hazafias érzelmeivel fogva országszerte becsült pap, került a primási székbe, egyesületünk is hivatalosan és testületileg részt vett. Egyesületünk az országos népoktatási egyesületekkel: az Eötvös-alap, a Felső nép- és polgáriskolai egyesülettel és a Tanítók országos bizottságával együttesen és egyszerre fejezte ki hódolatát december 8-án. Ez alkalommal ezen egyesületek egy-egy díszes kivitelű albumot nyújtottak át ő Emenincziájának az egyesület képviselőinek aláírásával. Egyesületünk részéről számos tag volt jelen, közöttük Mócsy Antal igazgató Kalocsáról, egyesületünk buzgó alelnöke.

A küldöttség szónoka Lakits Vendel, a Tanítók országos bizottságának elnöke volt, a ki a következő üdvözlő beszédet mondta:

„Főméltóságú Érsek, Hercegprimás Úr! Kegyelmes Urunk! Magyarország népoktatásügyi intézeteinek tanárai s tanítói nevében jelentünk meg Főméltóságod kegyes színe előtt, hódolatteljes tiszteletünknek és honfiai örömünknek adván kifejezést a felett, hogy O Felségének, Urunknak és Királyunknak kegyelme Magyarország legfőbb papi fejedelemségére Méltóságodat hívta meg. Osztatlan örömmel és őszinte lelkesedéssel fogadta Főméltóságodnak e legmagasabb kitüntetését hazánk minden igaz hű fia; kétszeres örömmel mi, a nemzet legszerényebb napszámosai, a magyar néptanítók. Nagy a mi örömünk azért is, hogy Magyarország új hercegprimása a tudós és hazafias szt. Benedekrendnek volt főpásztora, dísze és büszkesége az a férfiú, a ki évek hosszú során foglalkozott tanítással, szent lelkesedéssel hirdette a tudományokat s a szeplőtlen igaz hazafiúi erényeket.

A Főméltóságod előtt hódolatteljes tisztelettel megjelent országos egyesületek közül az „Eötvös-alap országos tanítói egyesülete“ a szegény néptanítók egyetemeken s magasabb tanintézeteken jelesen tanuló és jó erkölcsű gyermekeinek ösztöndíjat, a tanítói özvegyek és árvák, esetleg keresetre képtelen, nyomorék nagy-

korú utódaik részére segélyösszegeket nyújt; az elagott vagy elbetegedett s e miatt hivatalaikban meg nem maradható csekély nyugdíjban részesülő tanítókat segíve. A „Felső nép- és polgáris iskolai tanítók országos egyesülete“, miként már az egyesület címe mutatja, a közép iparos osztály kiképeztetésének minél nagyobb mértékben való fejlesztését tűzte ki feladatául. A velünk tisztelgő testületek harmadika a „Tanítóképző-intézetitanárok országos egyesülete“ arra törekszik, azért munkálkodik, hogy a hazának valláserkölcseileg és szaktudományilag egyaránt képzett jeles tanítókat adjon és ezáltal a hazai népoktatást felvirágoztassa. Mind ezen testületek és ezekkel egyetemben az összes magyar tanítóságot képviselő „Magyarországi tanítók országos bizottsága“ ennek jelen és távollevő tagjai s összes pályatársaink, földre omolva adunk hálát az isteni gondviselésnek, hogy Főméltóságodat adta nemzetünknek s azért száll forró imánk a mindenek urához, Istenéhez, hogy Főméltóságú urunkat áldja meg atyai áldásainak legjobbjával, hogy isten dicsőségére, az egyház díszére, a boldogságos szent szűz védelmében álló magyar haza javára, mint szegények, özvegyek és árvák istápoló atyja, a nemzeti népnevelésnek s a szegény néptanítóknak is pártfogója, a legjobb egészségben igen-igen sokáig éljen! Alázattal kérjük egyszersmind Főméltóságú Urunkat, hogy ezen nevünk aláírásával ellátott üdvözlő iratainkat, szívünk szeretetének és hódolatteljes tiszteletünk jeléül s örök zálogául tőlünk elfogadni s reánk s nemzet nevelő munkálkodásunkra atyai szent áldását adni kegyeskedjék! (Hosszantartó lelkes éljénzés).

Az éljénzések csillapúltával a hercegprímás szólalt meg s miután szíve mélyéből megköszönte a küldöttek megjelenését, pár szóval ecsetelte és összehasonlította Magyarország tanítóit és népoktatás ügyét az abszolutisztikus korszak és az újabb idők fejleményeivel. Az eredményt, mely a tanítók jobb képzésének s társadalmi állásuk emelkedésének tényéből a tanügyre nézve beállott, levonta, hogy ma napság az egyesek helyett hasznos egyesületek vették kezükbe a tanügy emelését s a tanítók s hozzátartozóik anyagi jólétének javítását. Ezért ő mindig melegen fogja az egyesületi életet pártolni és csak örülni fog, ha alkaalom adatik neki arra, hogy ezen egyesületeket erkölcsi és anyagi támogatásban részesítheti. (Lelkes éljénzés).

Ugyanekkor tisztelgett az állami tanfelügyelők testülete is. A küldöttségnek szónoka Tóth József, pestmegyei tanfelügyelő volt. A tanfelügyelők után a „Magyarországi tanítók árva-házi egyesületé“-nek küldöttsége tisztelgett a hercegprímás előtt.

A megelőző nap a fővárosi állami tanítóképző-intézet tanárok-nak küldöttsége üdvözölte a hercegprímást. A küldöttség jeles szónoka, dr. Verédy Károly, fővárosi tanfelügyelő, a többi közt a következőket mondta: „Magyarország sajátos viszonyai, főleg felekezeti különbözősége tették szükségessé az állami népoktatási tanintézetek szervezetét. A fővárosi állami tanítóképző-intézetek egyik legnemesebb feladatát az képezi, hogy az ország összes tanintézetei számára felekezeti, nemzetiségi és fokozatra való különbség nélkül oly

férfi- és nőtanítókat és tanárokat képezzen, a kik az ifjúságot saját hitfelekezetük és a magyar állameszme szolgálatára felnevelhessék. Könnyű ennek kimondása, de nehéz annak megoldása, hanem mégsem lehetetlen, a mit legjobban bizonyít a jelenlevő tanintézetek múltja. Mert nagy számmal vannak alkalmazva ez idő szerint a Főmagasságod közvetlen és közvetett rendelkezése alatt álló róm. kath. iskolákban oly tanítók, a kik itt nyerték kiképeztetésüket és hivatásuk betöltésében lelkesedő hazafiasságot és hithű vallásosságot dokumentálnak.

Vaszary Kolos, herczegprimás válaszából megemlíti a következőket: „Igen tisztelt nagyságos Uram! Szeretett kollégáim! Mindenekelőtt engedjék meg kifejeznem a fölötti örömet, hogy ilyen előkelő intézetek tekintélyes testületét láthatom itt együtt. Vonatkozással nagyságod beszédének ama részére, a mely a magyarországi állami tanítóképzők fontosságával foglalkozott, előre is kijelentem, hogy azzal teljesen egyetértek. Az állami tanítóképezdének immár szép multjuk van.” „Valóban bámulatos az a haladás, a mit különösen hazánk tanügye terén tapasztalunk. Ezen eredmény elérésében nagy részök van az állami tanítóképző-intézetek tanárainak, mint a kik megadják a tanítónak mindazt, a mit ennek a gyermekek lelkébe és szívébe kell csepegtetni.”

III.

A választmányi ülés egy jelenete. A december 13-án d. e. 10 órakor tartott választmányi ülésen rövid, de megható jelenet játszott le. Az ülés megnyitásakor választmányunk egyik tagja Radó Vilmos üdvözölte szeretett elnökünket, *Péterfy Sándort*, azon alkalmából, hogy az ötven esztendő betöltötte. A szónokot a jelenlevők állva hallgatták végig. A szép és igaz érzelemtől áthatott beszéd elején a szónok hivatkozott arra, hogy már több testület kifejezte örömet azon, hogy az isten megengedte érnie az ötven évet, de leginkább indíttatva érzi magát erre a mi egyesületünk, a mely ő benne általánosan kedvelt elnökét tisztelheti. Majd méltatván az ő érdemeit így szólt:

„Mi nemcsak meghajlunk érdemeid előtt, hanem szeretünk, mert ismerjük jószívedet, a mely arra készítet téged, hogy csak másokért élj, mások javát munkáld. Mi szeretünk s tisztelünk, mert mindennap látjuk, tapasztaljuk buzgóságodat, az egyesületünk, a tanítóképzés felvirágzása érdekében kifejtett fáradhatatlan tevékenységedet. A munka nyoma meglátszik rajtad, megöszültél. De lelked ifjú, tetterre kész s az a nemes láng, a mely szívedben él, bizonyára még sok hasznos tevékenységnek lesz életetője. Mi örömmel ödvözlünk téged egy félszázad letüntén, de életed s munkásságod delén. Az isten éltesse!”

A jelenlevők zajosan megéljenezték és egyenkint üdvözölték egyesületünk érdemes elnökét, a ki az éljenzés csillapultával szívből fakadó köszönetet mondott a megemlékezésért és kifejezte, hogy ő tevékenységéhez az erőt az egyesületi tagok, de különösen a választmány lelkesüléséből, elismerésre méltó munkásságából meríti. Kéri, hogy ezt a nemes buzgóságot továbbra is tartsák fenn.

IV.

Az albizottság munkálata. Ismeretes dolog, hogy az október 19-én tartott nagy bizottsági ülés egy albizottságot küldött ki, a melynek feladatává tette a titkár által összeállított javaslat-táblázat alapján óraterv- és tantervvázlatot készíteni. A bizottság elnökül Thuránszky Irén, a budai tanítónőképző intézet igazgatója, jelöltetett ki.

Ez az albizottság november folyamán négy ízben értekezett és behatóan megvitatta az óraterv minden részletét s tárgyalásainak eredményéről, vagyis az óratervről és a vázlatos tantervről részletesen megokolt javaslatot készített, a melyet a nagy bizottság elé terjesztett. A választmány december 13-án és 20-án tárgyalta az albizottsági javaslatot, s tekintve a tárgy fontosságát, minden egyes pontot behatóan megvitattott. Innen van, hogy a tárgyalást nem fejezhette be, hanem azok folytatását januáriusra halasztotta. Addig is, míg a választmány munkálatával elkészül, kötelességünknek tartjuk az albizottságnak javaslatát pár szóval ismertetni. Megjegyzendő, hogy csak az óraterv és nem a tanterv ismertetésére terjeszkedünk ki.

Az óraterv elkészítésénél figyelemmel volt a bizottság a közgyűlés azon határozatára, hogy az órák száma a 33-at ne haladja felül; hogy az elméleti tárgyak legnagyobb része a 3 alsó osztályban befejeztessék s a IV. évfolyam főleg a gyakorlati kiképzésre fordíttassék; hogy a tanító- és tanítónőképző-intézetek óraterve egyenlősíttessék; hogy végre az illető szaktanárok tanítsák tárgyaik részletes módszerét. Az egyes tárgyak óraterve a következő:

Hittan: I. o. 2, II. o. 2, III. o. 2, IV. 2.

Neveléstan (elmélet): II. o. 3, III. o. 3, IV. 2.

Gyakorlati tanítás: III. o. 1, IV. 10.

Magyar nyelv: I. o. 4, II. o. 4, III. o. 4, IV. o. 2.

Német nyelv: I. o. 2, II. o. 2, III. o. 2, IV. o. 2.

Mennyiségtan: I. o. 3, II. o. 3, III. o. 3, IV. 2.

Földrajz: I. o. 2, II. o. 2, III. o. 2.

Történet: I. o. 2, II. o. 2, III. o. 2, IV. o. 2.

Természetrajz és vegytan: I. o. 3 (a test- és egészségtannal), II. o. 2, III. o. 3.

Természettan: III. o. 2, IV. o. 2.

Gazdasági és közügyességi gyakorlat és elmélet a hét két szabad délutánján, de nyáron legalább heti 4 órán.

Ének és zene (a tanítóképző-intézetekben): I. o. 5, II. o. 6, III. o. 5, IV. o. 5.

Ének és zene (a tanítónőképző-intézetekben): I. o. 4, II. o. 4, III. o. 4, IV. o. 4.

Rajz és szépírás: I. o. 5, II. o. 5, III. o. 2, IV. o. 2.

Testgyakorlás. Osztályonként heti 2 óra a tanítóképzőkben, a tanítónőképzőkben pedig 1—1 óra.

Ezekben ismertettük az albizottság javaslatát. Reméljük, hogy a jövő számban egész terjedelmében közölhetjük a nagybizottság (választmány) munkáját

Bartha Dénes emlékezete.

(Szül. 1863. nov. 8., megh. 1891. decz. 6.)

Bartha Dénes meghalt. Egy fiatal tanár elhúnyta nem fog szélesebb körben gyászt okozni, de a mi körünkben, tanférfiak körében, méltán kelthet szomorúságot, mert Bartha Dénes halálával, hazai tanítóképzőügyünk alig pótolható veszteséget szenvedett. S a kik közelebbről ismerték őt, bizonyosan nem nyomhatnak el keblökben az ő halála fölött egy őszinte sóhajt, vagy áldoznak emlékének — egy igaz könyvet.

Ő alapos készséggel és igaz hivatással lépett a tanítói pályára, s eredményes működésének 7-ik évében, úgyszólván pályája és sikerei kezdetén dűlt ki korainkból. Tudásával szerénység, lelkiismeretesség, higgadtság, s a tanulóifjúság iránt kiapadhatatlan szeretet párosultak. Ennyi nemes lelkitulajdonság jellemezte őt, mint tanárt, s tette kedvessé úgy tanítványai, mint tanártársai előtt. E szép vonások alapos reményre jogosítottak, hogy kiváló tanárrá fog fejlődni és kiváló helyet fog elfoglalni közöttünk. És e remény megsemmisült: a kérlelhetlen halál hideg lehellete elhervasztotta azt.

A „Magyar Tanítóképző“ ez évi V. füzeté egy értekezést közölt tőle a „Csonkagúla köbtartalma“ cím alatt, a mely méltán azon reményt keltette fel, hogy kiváló művelője lesz szakának irodalmi terén is.

Rövid életének rajzát a következőkben foglalhatom össze:

Született 1863. november hó 8-án, Udvarhelymegyében, Tarsasfalván, hol atyja, Bartha György, unitárius pap volt; édes anyja pedig Szabó Anna, ki a székely nőket jellemző józan felfogással, munkaszeretettel és erős akarattal van megáldva.

Az egyszerű papi lakban boldogság honolt, s öt gyermek üzött annak kertjében hímes pillangókat, míg egyszer a még fiatal atyát rohamos tüdősorvadás kora sírba döntötte, s a szép és boldog család árvaságra és gyámol nélkül maradt. De az édes anyai szeretet és erős akarat győzedelmeskedett a nyomorúságon, mely őt és gyermekeit körülfogta: három fiát a nem messze fekvő Székely-Udvarhelyen taníttatta, s ő és leányai otthon éjjel-napot egygyé tettek, hogy a fiuknak legalább száraz kenyeret juttassanak. A fiúk tanulásuk és magaviseletük által díszei lettek a főreáliskolának, s a felsőbb tanintézeteknek, s mindhárman tisztességes állásokra küzdötték fel magukat. Az egyik testvér, Gyula, bölcsészettudor, a nagy-kanizsai állami polgári iskola igazgatója, a másik, Lajos, gazdasági ellenőr az Eszterházyak alsó-lendvai uradalmában; az elhúnyt pedig 1882-ben jelesen téve le az érettségi vizsgálatot, a budapesti állami polgári iskolai tanítóképző intézetbe lépett, hol szorgalma és szerény magaviselete által biztosította magának jeles tanárai becsülését és pártfogását. 1885-ben a mennyiségtani és természettudományi szakcsoportból kitűnő

oklevelet szerzett, s még azon év őszén kineveztetett a turóc-z-szt.-mártoni állami polgári- és középkereskedelmi-iskolához rendes tanárnak, hol 1887. évi november hó 22-ig működött, a midőn a znió-váraljai állami tanítóképző intézethez neveztetvén ki segédtanárnak, oda lépett át, s ott majdnem négy évet töltött. Ott működési idejében, 1889-ben, a budapesti középiskolai tanárvizsgáló-bizottság előtt, a kereskedelmi számtanból közép fokú kereskedelmi iskolai szaktanári vizsgálatot is tett.

A gyengemellű ifjúra a magas évszak éles levegője, s a katonai nyári gyakorlatok, mert katona is volt, kártékonyan hatott; tüdőbaj fejlődött ki nála, s már a jelen év márczius 1-től szabadságoltatta magát és a nyarat ismételten a korondi fürdőn töltötte. Kérelmezte együttal áthelyezését.

Az intéző férfiak igyekeztek megnyerni őt a budapesti Pedagógiumhoz, de ő csak Székely-Keresztúrra vágyott, hogy közel legyen gyámol nélküli öreg édes anyjához. A hálás fiú szeretet mellett, talán egy balsejtelem is vonzotta őt ide: itt óhajtott megpihenni.

Vágyai teljesültek: áthelyeztetett a sz.-keresztúri állami tanítóképző-intézethez, szintén segédtanári minőségben, s boldogan foglalta el helyét; édes anyját faluról beköltöztette magához, s megelégedetten fogott munkához. De csak három hónapig örvendhetett vágyai teljesülésének: decz. 1-én erős vérhányás lepte meg s 6-án már ki-szenvedett.

A közrészvét kísérte sírjába. Itt nyugszik a székely-keresztúri köztemetőben; Horváth Gyula intézetünk egykori zenetanárának sírja mellett domborodik az ő sírja is. Az emlékezet virrasszon hamvai fölött.

Borbély Sámuel.

VEGYESEK.

A tanári fizetések javítása. Az állami tisztviselők fizetés-rendezéséről szóló törvény-javaslat III. fejezete 20. §-ának e) pontját vannak, kik úgy óhjtának magyarázni, hogy a törvényjavaslatból a képzőtanárok ki vannak hagyva. Ez irányban már vidéki kartársaink is kérdezősködtek, de a „Pesti Napló“ karácsonyi számának tanügyi rovatában is ezt olvassuk: „E törvény alá esnek az állami középiskolai tanárok, míg más tanárok és tanítók, úgy látszik, mind kivételnek alóla.“ Tiltakozunk minden oly felfogás ellen, a mely az állami tanítóképzőtanároknak akár a törvényes rendezésből való kihagyását, akár azt értelmezné, hogy a középiskolai tanároknál alacsonyabb (IX) díjosztályba soroztatunk. Az 1885-iki állami nyugdíj törvény sem említ mást, mint egyszerűen „tanárokat“ s a természetes consequenciája a törvénynek mégis az volt, hogy felvettünk abba és pedig a középiskolai tanárokkal egyenlő feltételek mellett. A jelen kormány álláspontja eddig az volt, hogy a tanítóképző tanárokat a középiskolai tanárokkal egyenlő rang és fizetés illeti. A jelen kormánynak köszönik a vidéki tanítóképző tanárok fizetésüknek a középiskolai tanárok törzsfizetésével való egyenlősítését. Ha szükség lesz rá, mi és azt hisszük, velünk együtt minden egyes kartárs minden követ megfog mozdítani ügyünk érdekében; de bizunk a magas tanügyi kormány következetességében és a tanítóképző tanárok iránt mindenkor tanúsított jóindulatában, hogy fizetés ügyünk méltányosan és igazságon fog rendeztetni.

Szerb kántorok képzése A vallás és közoktatásügyi m. k. miniszterium egyik rendeletével inérkedett, hogy a bajai áll. tanítóképzőt látogató gör. kel. vallású

tanítónövendékek ezentúl a gör. kel. egyházi éneklésben- és kántorság tanban is nyerjenek oktatást. A szerb ajkú tanulók eddig is gyakran keresték fel ezen áll. intézetet s így remélhető, hogy a kormányunk reájok nézve annyira kedvező intézkedése folytán a bajai tanítóképző szerb ajkú tanulóinak száma nagyban emelkedni fog.

XII. Kimutatás

a f évi nov. 26-tól decz. 21-ig befizetett tagdíjakról.

- 1890-re: II. félévre: Mokos Gyula 2 frtot.
 1890-re: Kerner Péter 4 frt.
 1891-re: I félévre: Bányai Árpád, Belányi Tivadar, Dr. Havas Gyula, Krausz Sándor, Kriek Jenő, Menich Antal, Papp József, (2—2 frtot.)
 1891-re: II. félévre: Berauer József, Boromisza István, Dr. Hanzély Béla, Horváth Géza, Horváth Fábian, Huber Lipót, Kolumbán Sámuel, Dr. Kovács János, Krausz Sándor, Lázárics János (2 frt 10), Mocsáry Gerő, Mócsy Antal, Petrovác József, Dr. Povischil Richárd, Sárdi István, Dr. Szucsics Sándor, Sztára József, Ujváry Mihály, Virág István, (2—2 frtot.)
 1891-re: Arányi Antal, Bakos Kálmán, Balajthy Ilona, Baló József, Bánóczi József, Barbaróné Sarolta, Balázs Endre, Báthory Endre, Báthory József, Benedek Samu, Bod Péter, Boér Gergely, Dr. Bokor József, Chobodiczky Alajos, Dömötör Gedeon, Özv. Dusoczky Károlyné, Egner Adolf, Fábian Károlyné, Felméri Albert, Fehér Sámuel, Gáál Imre Gyertyánffy István, Hodinka Agost, Horváth József, Jaskó Károly, Kapi Gyula, Kardhordó László, Kovács Sándor, Könyöki Józsefné, Kövi Imre, Krätschmár Béla, Lenhardt Károly, Macskássy Sándor, Major Gyula, Mokos Gyula, Nagy Iván, Peres Sándor, Putsch Tóbiás, Rohn József, Sebestyén Gyula, Sennyei József, Sneff János, Scheffer Károly, Solymossy Lajos, Somogyi Géza, Szabó Lajos, Szöllősy Lajos, Szováthy Lajos, Dr. Steinberger Ferencz, Stankó Béla, Sztankovics Alajos, Sztankovics János, Triff Gábor, Thaisz Lajos, Zajzon Dénes, Zigány Zoltán, (4—4 frtot.)
 1892. I: Mokos Gyula, Ujváry Mihály, (2—2 frtot.)
 1892-re: Csiszár Sándor, Szöllősy Lajos, (4—4 frtot.)

A jelen évi tagdíjakból befolyt 72%.

Budapest, 1891. decz. 21.

(VI. Aradi utca 68.)

Komáromy Lajos
 egyes. pénztárnok.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

Tisztelt olvasóinknak és kartársainknak az új év alkalmából szívünk mélyéből zavartalan örömet, teljes boldogságot s munkájokra Isten áldását kívánjuk!

A szerkesztőséghez intézett levelekre, kéziratokra csak a jövő számban vagy magán levélben felelünk.

Felölös szerkesztő: NAGY LÁSZLÓ.

SEUWALD ILLES KÖNYVNYOMDAJA, BUDAPEST, IV., GRANATOS-UTCA 3.

